

Україна:

події,
факти,
коментарі

2011 № 22

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

Для керівників та працівників інформаційних структур на місцях

Засновник

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Головний редактор

О. Онищенко, академік НАН України

Редакційна колегія

В. Горвий, заступник головного редактора

Л. Чуприна, заввідділу оперативної інформації

Т. Гранчак, заввідділу політологічного аналізу

Н. Вітушко, заввідділу електронних технологій обробки інформації

Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів

Комп'ютерний дизайн Г. Булахова

Видається з 01.01.1998 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Виходить двічі на місяць

Матеріали друкуються українською та російською мовами

Редакція залишає за собою право редагувати та скорочувати тексти

Передрук – тільки з дозволу редакції

Адреса редакції:

НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03

E-mail: siaz@pochta.ru

www.nbu.gov.ua/siaz.html

ЗМІСТ

Коротко про головне

Президент України погодив призначення А. Могильова на посаду голови Ради міністрів АР Крим. 4

Аналітика

Ю. Половинчак

Бюджетні зрушення. 5

Н. Тарасенко

Євроінтеграційні перспективи України в оцінках експертів. 8

Ю. Яснова

Вітер зі сходу: на Україну чекає випробування Путіним? 22

А. Потіха

Міграційні процеси в Україні. 25

Правові аспекти

Л. Присяжна

БТІ: бути чи не бути? 32

Н. Іванова

Законопроект «Про заштиту общественной морали»: оживить мораль остроумием или умерить остроумие моралью. 39

В об'єктиві – регіон

Ю. Якименко

Проблемные аспекты социально-политической ситуации в Крыму в оценках политиков и экспертов. 44

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти	55
Аерокосмічна і авіаційна галузі	56
Освіта та кадрове забезпечення в Україні	57
Охорона здоров'я	58
Наукові видання	59
Наука і влада	61

Проблеми інформатизації

Т. Гранчак

Взаємодія бібліотек з владними структурами у сфері політичної комунікації	62
--	----

Президент України погодив призначення А. Могильова на посаду голови Ради міністрів АР Крим

7 листопада відповідно до частини четвертої статті 136 Конституції України Президент України В. Янукович погодив призначення А. Могильова на посаду голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим.

На сайті глави держави також розміщено Указ, яким Могильова Анатолія Володимировича звільнено з посади міністра внутрішніх справ України.

8 листопада парламент Криму на своєму позачерговому засіданні затвердив А. Могильова головою Ради міністрів республіки. Його кандидатуру підтримало 76 депутатів із 80. Нагадаємо, що всього до складу парламенту АРК входить 100 депутатів. А. Могильов підкреслив, що Крим є перлиною України і він зробить все можливе, щоб ця перлина засяяла.

Віце-спікер кримського парламенту Г. Іюффе (фракція «Регіони Криму») назвав узгодження кандидатури А. Могильова «сильним ходом» глави держави. «Я високо оцінюю його кандидатуру, – заявив депутат. – Ця людина працювала в Криму і, на мій погляд, вдало: він організував тут вибори, які закінчилися досить успішно. Він добре знає Крим, а Крим знає його. Вважаю, це сильний хід, який показує, що Президент надає Криму серйозної уваги – думаю, Верховна Рада підтримає його кандидатуру».

Іншої точки зору дотримується глава меджлісу, народний депутат М. Джемільєв. «Це найневдаліше рішення, яке тільки можна було придумати! Я не знаю, з яких міркувань виходив Президент, можливо, з планів подальшого тиску на кримських татар, але я упевнений – це призначення не сприятиме стабільності і національній згоді в Криму», – заявив лідер меджлісу.

В Києві звістку про призначення А. Могильова до Сімферополя також сприйняли неоднозначно. «З одного боку, я радий, що міліція, нарешті, очистилася від цієї людини, і особисто готовий профінансувати випуск медалі “За звільнення Києва від Могильова”, яку сміливо можна роздавати всім причетним до рішення Президента і самого новоспеченого прем’єра, – заявив народний депутат Г. Москаль (“Наша Україна – Народна самооборона”). – В той же час кримським татарам на їх релігійне свято Курбан-байрам піднесли аж надто неадекватний подарунок – після цього призначення ситуація в Криму буде повністю дестабілізована». Депутат упевнений, що найближчим часом в автономії варто чекати масових акцій протесту: «Порівняно з можливим рівнем дестабілізації в Криму, останні штурми Верховної Ради здаватимуться

витівками безневинних немовлят». Протилежної точки зору дотримується заступник глави фракції Партії регіонів В. Колесніченко. «Насправді у А. Могильова немає і ніколи не було конфлікту з кримськими татарами, – заявив він. –

Під час подій на Ай-Петрі він всього лише виконував закон, а його фігура жителями півострова сприймається нормально. Що ж до його нібито ксенофобських висловлювань, то це всього лише чорний піар опонентів». В. Колесніченко також відзначив, що після призначення А. Могильов виконуватиме всі доручення Президента, що, за його словами, «безумовно, добре». «Про Могильова я знаю одну, але найголовнішу річ – він дуже чітко і однозначно виконує поставлені перед ним задачі. Це його козир, його головна перевага, – заявив заступник глави фракції Партії регіонів. – Це реальний служака, реальний державний урядовець, який ні кроку вліво, ні кроку вправо від окресленого Президентом напряму не зробить» (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2011. – 7.11; *Новосту@mail.ru* (<http://news.mail.ru/inworld/ukraina/politics/7272936/?frommail=1>). – 2011. – 8.11).

Аналітика

Ю. Половинчак, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Бюджетні зрушення

Верховна Рада України ухвалила в першому читанні проект бюджету на 2012 р. – документ підтримали 248 народних депутатів.

Нагадаємо, 22 вересня, Верховна Рада прийняла до розгляду проект головного фінансового кошторису країни на 2012 р., внесений Кабінетом Міністрів 15 вересня. Головний державний кошторис побудовано на прогнозі зростання ВВП на 5,5 %; уряд пропонує парламенту прийняти держбюджет-2012 з доходами 337,556 млрд грн і видатками 361,585 млрд грн; на наступний рік передбачається скорочення дефіциту держсектора – до 2,5 % ВВП порівняно з 3,5 % нинішнього бюджету. Зазначимо, що останній показник важливий в контексті початку цього тижня роботи в Україні місії МВФ: незважаючи на те, що поки домовленості про нові транші не досягнуто, цей дефіцит формально вкладається в рамки програми stand-by.

В результаті розгляду документа парламентом у бюджетних висновках Верховна Рада рекомендує Кабінету Міністрів при підготовці проекту держбюджету до другого читання здійснити моніторинг стану світової економіки в 2011 р., з урахуванням міжнародних економічних тенденцій оцінити внутрішні й зовнішні ризики для української економіки й за необхідності уточнити мак-

ропрогнози на 2012 р. Відзначимо, що міжнародні експерти почали більш песимістично оцінювати економічні перспективи України: Європейський банк реконструкції і розвитку першим серед найбільших фінансових організацій погіршив прогноз зростання українського ВВП на 2012 р. з 4,5 % до 3,5 %.

Поряд з цим депутати запропонували уряду уточнити розрахункові показники місцевих бюджетів і обсягів міжбюджетних трансфертів на 2012 р. відповідно до Бюджетного кодексу. Також Верховна Рада вважає за потрібне збільшити обсяг субвенцій з держбюджету місцевим бюджетам на реалізацію заходів для соціально-економічного розвитку окремих територій на 692,85 млн грн за рахунок зменшення видатків за бюджетною програмою «Державні капітальні видатки, що розподіляються Кабінетом Міністрів».

Слід відзначити, що проект бюджету після роботи над ним парламентарів не зазнав істотних змін, порівняно із внесеним до ВР урядовим документом. І справа не в тому, що народні обранці не пропонували до нього правок. Якраз навпаки: коментуючи пропозиції і поправки, ініційовані депутатами після внесення урядом проекту документу до парламенту (всього – 1351 поправки), глава бюджетного комітету В. Баранов наголосив, що депутатські новації збільшували витратну частину бюджету на 386 млрд грн. «В основному були пропозиції про підвищення соціальних витрат», – уточнив В. Баранов. Нагадаємо, Мінфін у вересні пропонував прийняти бюджет з витратами у розмірі 410 млрд грн.

Розглянувши пропозиції депутатів і парламентських комітетів, бюджетний комітет врахував низку пропонованих змін. Щоправда, слід визнати, що схвалені висновки й пропозиції переважно стосуються зміни назв кодів і бюджетних програм у доповненнях до держбюджету в рамках приведення норм документа у відповідність із Бюджетним кодексом.

Що ж до відхилених пропозицій – а до цього списку потрапила абсолютна більшість, то парламентарії, зокрема, намагалися збільшити обсяги держгарантій, передбачити кошти на виплати вкладникам Ощадбанку СРСР, а також Пенсійному фонду на виплату пенсій і надбавок по різних програмах здійснювати також за рахунок надходжень від акцизного збору, ввізних мит на нафтопродукти і транспортні засоби.

Проте бюджетний комітет ВР прийшов до висновку, що на сьогодні немає підстав для збільшення показників надходжень до бюджету 2012 р., а також наявні ризики не виконання запланованих показників доходів. «На жаль, у нас немає підстав для збільшення показників надходжень проекту державного бюджету на 2012 р. Поряд з цим існують ризики щодо забезпечення виконання вже запланованих показників доходів, надходжень від приватизації державного майна і державних запозичень на наступний рік», – наголосив В. Баранов.

Передвиборчий і, не виключено, кризовий характер наступного року пояснює напруженість боротьби навколо документу, що визначатиме фінансовий розклад для країни. Опозиційні депутати перед голосуванням розкритикували положення законопроекту і заявили, що не голосуватимуть за його ухвалення.

Серед застережень по суті проекту – в проекті держбюджету-2012 Кабмін не уточнює, кому, скільки і на яких умовах будуть надаватися держгарантії. Причому депутатські пропозиції щодо уточнення відповідної інформації були відхилені. Так само залишається не прописаним, за рахунок приватизації яких об'єктів в бюджет надійде сума в розмірі 10 млрд грн.

Висловлювалися і зауваження щодо підготовки бюджету урядом і, зокрема, Мінфіном без прогнозу Національного банку щодо грошово-кредитної політики. У цьому контексті озвучувалися сумніви щодо прогнозованого Мінфіном на 2012 р. курсу долара на рівні 8,1 грн. Проте перший заступник голови парламентського комітету з питань бюджету, «регіонал» В. Лук'янов спростовує ці критичні зауваження. «Ми обговорили з представниками НБУ і Мінфіну, комітету з питань бюджету питання колізій законодавства та вимоги МВФ, які були відпрацьовані і включені в прогноз показників, і на цьому розроблявся бюджет», – зазначає депутат.

Це питання обіцяє стати одним із найрезонансніших – опозиціонери вже проанонсували урядовий «замах» на зазначені статті. Так, за словами нардепа від фракції НУ – НС А. Яценюка, новим проектом бюджету «пільговиків знову обдурили, тому що там немає навіть половини коштів, які покривають витрати на всі соціальні пільги для 16 категорій громадян». А член фракції «БЮТ – Батьківщина» С. Соболев заявив, що у проекті держбюджету передбачена стаття, в якій скасовуються всі пільги, а механізм їх встановлення передається Кабінету Міністру.

При цьому А. Яценюк повідомив, що у проекті бюджету не враховано пропозицію опозиції зменшити на 11 млрд витрати на всі органи державної влади – Президента, Верховну Раду, Кабмін, Генпрокуратуру, МВС. «Не може бути в бідній країні багатий уряд. А в Україні саме так... Освіта і наука менше вартують для нинішньої влади, ніж утримання Адміністрації Президента і Кабміну», – заявив він. «Це поліцейський бюджет і передвиборчий бюджет Партії регіонів», – підсумував політик.

Опоненти влади неодноразово наголошували: у кошторисі залишається роздута стаття видатків на утримання чиновників усіх рівнів – 16,5 млрд грн проти 14 млрд грн, передбачених на фінансування усіх соціальних програм.

Також серед зауважень опозиціонерів – всупереч бюджетному кодексу в проекті закону про державний бюджет запропоновано включити до доходів загального фонду платежі, які мають цільову спрямованість. За словами С. Соболева, «такої практики в Україні поки не було і вона не повинна з'являтися».

Тож загальний висновок депутатів від опозиційних фракцій: поданий документ, за висловом бисювця М. Томенка, – «бюджет розкішного життя для влади і бюджет виживання для громадян». За його словами, в проекті не була врахована жодна пропозиція про зменшення витрат на утримання влади і про збільшення соціальних стандартів. «Я в перший раз бачу документ, де відхилено 99,9 % пропозицій від депутатів», – додав він. «Тепер нема парламенту

і народних депутатів. Це проект уряду, який не змінився ні на жодну сторінку! У мене виникає питання: навіщо ми тоді його вносимо до парламенту? Нехай два чоловіки в Мінфіні його розробляють і несуть відповідальність перед народом! Навіщо ви несете відповідальність, ви ж непричетні до цього бюджету?», – звернувся М. Томенко до депутатів. При цьому, як наголосив опозиціонер, у другому читанні депутати взагалі не матимуть можливості внести зміни до документу – «тільки в комітеті, під пильним наглядом уряду, як ви записали у Бюджетному кодексі...».

При цьому голова фракції Партії регіонів О. Єфремов запевняє, що держбюджет на 2012 р. не передбачає зменшення жодної соціальної виплати. «У державному бюджеті 2012 р. за жодною статтею фінансування бюджетної сфери не закладено менше коштів, ніж було раніше», – наголошує він. Більше того, за словами О. Єфремова, в держбюджеті 2012 р. фінансування усіх соціальних виплат буде збільшено на 23 %. «Це свідчить про те, що працівникам бюджетної сфери буде підвищено заробітну плату десь на 23 %. Враховуючи, що передбачувана інфляція наступного року прогнозується у рамках 7,5 %, зростання доходів населення за цією категорією – 13,5 %», – переконує «регіонал».

Отже, дискусії навколо головного фінансового документа країни обіцяють бути палкими. Наразі уряду виділено час для того, щоб доопрацювати законопроект про держбюджет на 2012 р. до другого читання, після чого Кабмін подасть доопрацьований проект документу на розгляд парламенту. Тим часом голова фракції Партії регіонів О. Єфремов не виключає ухвалення проекту бюджету лише у третьому читанні. Водночас він висловив надію на те, що бюджет буде якісно допрацьований і може бути прийнятий в другому читанні.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб.

Євроінтеграційні перспективи України в оцінках експертів

Прогнози щодо розвитку двосторонніх відносин між Україною і ЄС останнім часом отримали чимало підстав для погіршення. Першою з них стала жорстка реакція Європейського Союзу на вирок екс-прем'єру Ю. Тимошенко, який було розцінено як порушення принципів правової держави. Різкі критичні заяви з цього приводу пролунали з боку великої кількості держав, міжнародних організацій, політичних партій, окремих політиків та експертів, які підкреслили, що за таких обставин країні ЄС не бачать передумов для підписання угоди про асоціацію з Україною.

Найбільш яскраво різке «похолодання» у відносинах між Україною і ЄС засвідчило скасування візиту В. Януковича до Брюсселя. Європейський Союз заявив, що відкладає зустріч із Президентом України В. Януковичем, заплановану на 20 жовтня, через занепокоєння щодо дотримання правових стандартів суду у справі колишнього прем'єр-міністра Ю. Тимошенко. «Прийнято рішення перенести візит Президента В. Януковича в Брюссель на більш зручний момент у наших двосторонніх відносинах», – заявив офіційний представник Європейської комісії П. Хансен.

Як пояснила представник Європейської комісії М. Кочьянчич, візит перенесено через необхідність поліпшення обставин для досягнення прогресу у двосторонніх відносинах. «Обставини, які ми згадуємо, – це необхідність для України досягти прогресу в таких сферах, як верховенство права і незалежність судової системи. Це – ключові принципи для Європейського Союзу та відносин з партнерами в рамках «Східного партнерства», – пояснила позицію ЄК М. Кочьянчич.

Керівники ЄС до останнього чекали, що Київ піде на поступки. Всі надії Брюсселя поклалися на декриміналізацію ч. 3 ст. 365 Кримінального кодексу, за якою була засуджена Ю. Тимошенко. Голосування у Верховній Раді з цього приводу планувалося у вівторок, 18 жовтня. Напередодні, у понеділок, до Києва терміново відбув депутат Європарламенту від Європейської народної партії Е. Брок, який хотів отримати від українських політиків сигнал про те, що Верховна Рада невдовзі внесе зміни до Кримінально-процесуального кодексу, що дало б підстави звільнити Ю. Тимошенко. «Я розмовляв з лідерами двох найбільших фракцій Верховної Ради протягом шести годин. Нам так і не вдалося домовитися про зміни до законодавства, яке базується на засадах, закладених Йосипом Сталінім. Партія регіонів і Президент Янукович не хочуть нічого міняти. Вочевидь, це стало останньою краплею і призвело до скасування Брюсселем візиту Януковича. Це дуже обтяжує двосторонні відносини і перспективи підписання Угоди про асоціацію», – сказав Е. Брок в інтерв'ю Deutsche Welle.

Експерт берлінського фонду «Наука і політика» С. Стюарт висловила думку, що відмова Партії регіонів голосувати за «декриміналізацію статті Тимошенко» у Кримінально-процесуальному кодексі не залишила Брюсселю вибору. «Аби зроблені раніше заяви щодо засудження Тимошенко не виглядали як порожні слова, довелося піти на цей демонстративний крок», – зазначила С. Стюарт.

Відповідь В. Януковича на застереження Євросоюзу, який поставив звільнення Ю. Тимошенко умовою його візиту в Брюссель, була жорсткою: «Я не збираюся просити про послугу. Ми – партнери. Якщо необхідно зустрітися, я готовий. Якщо ні, я полечу далі». В. Янукович мав на увазі свій запланований на 20 жовтня візит на Кубу.

У Партії регіонів жорстку позицію свого лідера у відносинах із Заходом сприйняли «на ура». «Час, коли порядок денний Президенту України писали в Брюсселі та Вашингтоні, канув у минуле. Нині порядок денний пишеться в

Києві і виходить він тільки з національних інтересів, - заявив перший заступник голови фракції ПР М. Чечетов. – Ми прийняли позаблоковий статус, показавши, що нікого не вважаємо ворогом. Але при цьому ми не будемо терпіти над собою господарів, які будуть диктувати свою волю Україні. В українців є почуття власної гідності».

У БЮТ відміну візиту В. Януковича до Брюсселя розцінили позитивно з точки зору своєї вигоди: з одного боку, Європа чітко показала, за кого вона, з іншого, в опозиції з'явилася можливість знову стати головними поборниками євроінтеграції, гасло якої останнім часом було відібране у неї В. Януковичем.

Після оголошення про відкладення візиту Президента України до Брюсселя думку про те, що позиції В. Януковича у справі зближення України з ЄС слабшають, висловили більшість європейських та українських аналітиків. Так, фахівець у сфері європейсько-українських відносин, експерт із брюссельського Центру Карнегі О. Шумило-Тапіола була переконана, що ЄС тепер не піде на поступки, а В. Янукович може довести нинішні стосунки з Брюсселем до дуже негативного рівня. «Здається, ніби Президент грає на трьох шахівницях, – каже брюссельський експерт. – Він намагається впоратися з опозицією вдома – це перша шахівниця. На другій він грає з ЄС, намагаючись шантажем дістати більше, ніж Україна може отримати. Третя шахівниця – з Росією, де Янукович намагається отримати дешевший газ. Я не впевнена, що йому вдасться виграти принаймні на одній із них».

У подібному руслі висловився й експерт центру ім. Разумкова М. Пашков. На його думку, скасувавши візит В. Януковича до Брюсселя, Євросоюз дав Україні чіткий сигнал про серйозність своїх намірів «заморозити» відносини з українською стороною. «Ситуація виглядає досить песимістично. Януковичу потрібно провести комплекс дій, щоб поновити співпрацю. Передусім вирішити справу з Тимошенко, поставити крапку у створенні зони вільної торгівлі та більш активно виконувати план дій щодо безвізового режиму», – наголосив М. Пашков.

Заступник генерального директора Центру ім. Разумкова В. Чалий висловив упевненість, що останні заяви В. Януковича і ситуація з перенесенням його візиту в Брюссель позначаться на темпах ухвалення угоди про асоціацію. «Залишається сподіватися, що це не позначиться на парафуванні документа, який повинен завершити переговори», – сказав В. Чалий. «Але якщо внутрішньополітична ситуація не зміниться, шансів на підписання документа та його імплементацію мало», – спрогнозував експерт.

Не погодився з цим політолог В. Фесенко, який заявив, що рано «ставити хрест» на українській євроінтеграції при В. Януковичі: «Ця відміна візиту – не бойкот, а свідectво неготовності Брюсселя говорити з Януковичем у нових умовах. Лідерам Євросоюзу потрібна пауза, щоб визначитися, наскільки для них важлива євроінтеграція України. Ця пауза може тривати близько року – швидше за все, остаточні висновки будуть робитися після наших парламентських виборів-2012».

Утім, пауза виявилася набагато коротшою, ніж очікувалося. Вже невдовзі після рішення європейських лідерів відкласти візит до них Президента України, офіційний представник Європейської комісії К. Коттова зазначила: «Ми надалі працюватимемо з Україною. Діалог повинен тривати, співробітництво має продовжуватися – це в наших загальних інтересах, це вигідно для обох сторін. Ми чекаємо на розгортання нашого діалогу. Ми залишаємося відданими нашій співпраці з Україною й будемо тісно працювати на технічному рівні. Що ж до підписання, то це залежатиме від того, чи дотримуються в Україні цінності, про які я казала».

А щодо безпосереднього контакту з Президентом України, то, за словами К. Коттової, у Брюсселі «очікують іншої можливості» для приїзду В. Януковича. Своєю чергою, П. Залевський, віце-президент торговельного комітету Європарламенту (ЄП), заявив, що ЄС не повинен припиняти контакти з Києвом хоча б тому, що тоді Європа, фактично, віддасть Україну під вплив РФ: «Ми маємо справу з ситуацією, коли Росія послідовно впродовж багатьох місяців використовує всі засоби, щоб схилити Україну до членства в Митному союзі під своєю егідою. Якщо сьогодні представники Європейської Комісії та країн-членів ЄС призупинять переговори з Україною, то це буде виглядати так, ніби той, хто виграв естафету, втратив паличку і навіть не спробував її підняти, втрачаючи велику перевагу перед конкурентами. Якщо справа Угоди про асоціацію буде відкладена на невизначений термін, то це буде розчаруванням для українського суспільства, а також реальною втратою великих потенційних прибутків для Євросоюзу, які випливали б з угоди».

Можна припустити, що певний вплив на позицію Євросоюзу щодо співробітництва з Україною справила зустріч В. Януковича з президентом РФ Д. Медведевим під час Українсько-російського міжрегіонального економічного форуму в Донецьку, на якому мова йшла, у тому числі, і про можливий вступ України до МС. Крім того, в Санкт-Петербурзі відбулася зустріч прем'єрів країн СНД, під час якої було підписано угоду про зону вільної торгівлі в рамках Співдружності. Ці події стали приводом для припущень про те, що одразу ж після того, як ЄС призупинив свої стосунки з керівництвом України, воно розпочало інтеграцію в протилежний бік.

Пом'якшення позиції ЄС щодо України суттєво відчулося і під час візиту 19 жовтня до Брюсселя першого віце-прем'єр-міністра, міністра економічного розвитку і торгівлі України А. Клюєва, який вирушив на переговори про зону вільної торгівлі. Він зустрівся з членами ЄК з питань торгівлі, а також з питань розширення і політики сусідства.

За словами А. Клюєва, переговори щодо створення зони вільної торгівлі з ЄС були складними, однак Україна успішно їх завершила. «Коли мова йде про економіку, кожна сторона намагається відстояти свої національні інтереси. І ЄС, і Україна - не виняток. Незважаючи на всі складнощі, нам вдалося досягти компромісу з усіх принципових пунктів угоди. Фактично, Україна добила-

ся неможливого - в результаті переговорів врегульовані умови українського експорту сільськогосподарської та металургійної продукції. Крім того, досягнута домовленість про те, що Україна не буде нести фінансову відповідальність за припинення постачання газу в ЄС. Адже спочатку ЄС висував, по суті, дискримінаційну умову, щоб наша країна компенсувала збитки, яких зазнають європейські компанії через припинення постачання газу через Україну», - відзначив перший віце-прем'єр.

А. Ключев нагадав, що непрості переговори щодо узгодження позицій України і Європейського Союзу тривали кілька років - всього проведено 18 раундів. «Отже, на сьогоднішній день сторони узгодили всі ключові параметри Угоди про створення зони вільної торгівлі. Технічні нюанси допрацьовують експерти. Текст Угоди буде готовий до парафування до кінця цього року», - зазначив він.

Утім, європейський комісар з питань торгівлі К. де Гюхт заявив, що втілення цієї домовленості відтепер залежить тільки «від політичної волі українського керівництва». За словами єврокомісара, має бути створено політичні умови, щоб реалізувати ці домовленості. Це означає, що ми не можемо почати ратифікацію й підписання, доки не буде політичних умов, і це має зробити українська влада.

За словами голови делегації Європарламенту зі зв'язків з Україною П. Ковала, заява про завершення переговорів про створення зони вільної торгівлі може означати, що, попри політичні проблеми, діалог триває на робочому рівні. На його переконання, це «важливий сигнал» як для громадян України, так і для тих країн ЄС, які хочуть ще до кінця цього року, незважаючи на всі протиріччя, завершити й переговори щодо Угоди про асоціацію.

На думку європейського політика, на переговорний процес необхідно дивитися стратегічно, з урахуванням навіть такого фактору, як час. «Якщо ми не встигнемо завершити переговори під час польського головування у Європейському Союзі, дуже важко буде їх завершити пізніше, – застерігає євродепутат. - Треба розуміти, що для країн, які головуватимуть у ЄС у майбутньому, ця угода пріоритетом не буде». Саме тому важливо завершити технічний період переговорів якомога швидше, пояснює політик.

На думку П. Ковала, станом на сьогодні в Києва є 75 відсотків шансу завершити переговори щодо Угоди про асоціацію до кінця цього року. Але 25 відсотків того, що це не станеться, депутат таки залишив, адже, за його словами, не відомо, як далеко Президент України В. Янукович готовий піти назустріч європейським аргументам щодо ситуації навколо верховенства права, зокрема, у справі Ю. Тимошенко.

Отже, Україна та ЄС завершили узгодження найскладнішої частини Угоди про асоціацію – розділу про зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною і ЄС. Утім, за словами уповноваженого уряду України з питань європейської інтеграції В. П'ятницького, насправді робота над документом триває: узгоджено лише принципові питання, тоді як залишилося ще багато технічних деталей.

«Ми погодили принципові питання. Але залишилося ще дуже багато технічних деталей. Адже імплементаційні періоди розтягнуто до 15 років, і ми все розписуємо, аби було зрозуміло, що робиться щороку. Саме над цим тепер працюємо, над своєрідним «зачищенням» по всій угоді. Оскільки деякі розділи документа ми завершили рік чи два тому, і було залишено «маячки», точки стикування з іншими частинами угоди. Таке стикування саме тепер і проводитиметься. Це технічна робота, яка не потребує «політичного» втручання на високому рівні», – зазначив чиновник.

Говорячи про переговори, що завершилися підписанням угоди про ЗВТ між Україною та ЄС, В. П'ятницький підкреслив: «Ми не просто завершили технічні переговори. Прийняті остаточні політичні рішення з питань, які до цих пір залишалися неузгодженими. Це наш імпорту автомобілів з ЄС і експортні мита на окремі види товарів. Рішення об'єднані під загальною назвою «застосування двосторонніх захисних заходів».

Урядовий уповноважений назвав унікальним той факт, що захисні заходи щодо експорту поєднуються зі скасуванням експортних мит. «У практиці інших угод такого немає, – підкреслив він. – Що стосується двосторонніх захисних заходів для автомобілів, то такої формули теж немає ні в корейській угоді, ні в інших, підписаних Євросоюзом».

Разом з тим, В. П'ятницький нагадав, що економічна частина Угоди про асоціацію складається не тільки з угоди про вільну торгівлю. Є ще й великий розділ про співпрацю в окремих секторах економіки. Він деталізує питання торгівлі товарами, послугами, питання, пов'язані з рухом капіталу та робочої сили.

Політичну частину угоди про асоціацію між Україною та ЄС обговорювали під час 20-го раунду переговорів між Україною та ЄС, який відбувся 25 жовтня в Києві. Ювілейний, 20-й раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію, за задумом організаторів, мав стати останнім у переговорному процесі, що триває з весни 2007 р. Нині як дискусійні відзначені лише кілька фрагментів тексту угоди, зокрема, преамбула. Минулого тижня Президент України В. Янукович вимагав внести в документ згадку про «перспективи входження України в ЄС», заявивши, що в іншому разі підписання договору буде відкладено.

Але в пропозиціях МЗС, розроблених до переговорів, вказівку Президента виконано не повністю – Україна не зажадала від Брюсселя безпосередньої згадки про перспективу членства, обмежившись натяком. «Стаття 49 Договору Євросоюзу передбачає право на членство в ЄС будь-якої європейської держави», – говориться в українській версії преамбули. Там же пропонується формально підтвердити статус України як «європейської держави». «Для мене не важливо, як саме буде зафіксована перспектива – посиланням на 49-ту статтю, або на 2-гу статтю, або якимось інакше. Головне, щоб була вказівка на кінцевий результат у вигляді членства... Без членства цей договір порожній», – пояснив керівник української переговорної групи, заступник міністра закордонних справ П. Клімкін.

Однак, судячи з інформації українських ЗМІ, 20-й раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом завершився без особливих успіхів. За даними преси, Київ не відступився від вимоги фіксації в документі перспективи членства України в ЄС і не пішов на компроміс з інших спірних моментів. Єдиним питанням, з якого досягнуто успіху, стала відмова від терміну «довгостроковий» щодо скасування візового режиму, проте назвати це досягненням переговорних груп не можна – сторони лише реалізували рішення, досягнуте на саміті Східного партнерства.

Цю інформацію підтвердив і керівник переговорної групи Євросоюзу, керуючий директор європейської дипломатичної служби по Росії, східних сусідах ЄС і Західних Балканах М. Лайчак. Оцінюючи минулий раунд переговорів між Україною і ЄС, дипломат відзначив, що його важко назвати успішним. За його словами, в нинішній ситуації кожний із раундів міг би стати останнім. «Оскільки на переговорах ми не змогли узгодити низку питань, ми вирішили домовитися про дату наступного раунду після того, як у нас з'являться гарні шанси на просування», – сказав він.

М. Лайчак відзначив, що Євросоюз чекає від України більшого прогресу у виконанні ряду зобов'язань. «Не стану приховувати – є сфери, в яких ЄС чекає більшого. Перш за все, я говорю про реформування юстиції, системи управління, про реформу правової системи. До того ж хотілося б, щоб ці реформи здійснювалися на основі рекомендацій Венеціанської комісії, ОБСЄ і самого Євросоюзу», – відзначив М. Лайчак.

Тим не менш, переважна більшість європейських та українських політиків та експертів висловлюють переконання, що шанси підписати Угоду про асоціацію до кінця року, як того прагнуть і Брюссель, і Київ, залишаються. Зокрема, експерт берлінського фонду «Наука і політика» С. Стюарт виступає за те, аби до кінця року сторони парафували Угоду про асоціацію між Україною і ЄС, як і планувалося раніше. Але, «офіційно констатувавши успішне завершення переговорів про Угоду, Євросоюз і Україна мають домовитися щодо зобов'язань, які Києву слід виконати як передумову ратифікації документу Європарламентом і парламентами країн ЄС. Йдеться, зокрема, про те, щоб унеможливити політичні судові процеси, такі як процес над Тимошенко», – вважає С. Стюарт.

На її переконання, попри спільні інтереси, Європейський Союз і українська влада по-різному бачать сенс підписання Угоди про асоціацію. «Над текстом Угоди про асоціацію працювали не один рік, текст практично погодили. Але зрештою стало зрозуміло, що у цей текст сторони вкладають зовсім різні значення. З огляду на те, що партнери практично розмовляють різними мовами, нині здається, що плани Києва і Брюсселя були надто амбітними. Тепер доведеться робити декілька кроків назад і шукати зближення на більш реалістичних засадах», – каже С. Стюарт. За її словами, доки Україна не дасть дієвий сигнал, що поділяє європейські цінності, йтиметься не про «європейську інтеграцію», яку у Києві називають пріоритетом, а про «співпрацю між Україною і ЄС».

Зі слів берлінського експерта, замість амбітних планів на майбутнє у співпраці між Україною і ЄС знову ключове значення відводитиметься виконанню Києвом зобов'язань у межах Ради Європи та ОБСЄ щодо захисту свободи слова, виборчих прав громадян, дотримання засад правової держави. «У Брюсселі дивитимуться, чи виконує Київ ці зобов'язання і у залежності від цього ухвалюватимуть рішення про рівень співпраці», – констатує С. Стюарт.

Водночас перший заступник голови комітету Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, народний депутат від Партії регіонів В. Вечерко наголошує, що українська сторона раніше надала достатньо доказів відданості євроінтеграційному курсу, але якщо потрібні ще докази, то Україна їх надасть. «Через перенесений візит Україна використовує отриманий час для підготовки додаткових аргументів на користь своєї позиції», – відзначив В. Вечерко.

Депутат підкреслив, що переговорний процес між ЄС та Україною тривав не один рік і внутрішньополітичні процеси в країні чи в Євросоюзі не можуть поставити під загрозу всі результати попередніх домовленостей.

Головні позиції Євросоюзу щодо оцінки внутрішньополітичної ситуації в Україні та формату подальшої співпраці з нею європейських структур були викладені в об'єднаній резолюції Європарламенту щодо України, прийнятій 27 жовтня на пленарному засіданні в Страсбурзі.

Положення резолюції охоплюють весь діапазон двосторонніх відносин: починаючи від стратегічного рівня - визнання українських прагнень щодо членства в ЄС, до рекомендацій про розслідування можливих помилок при ухваленні рішень на рівні уряду в спеціальних парламентських комісіях.

«ЄП вважає, що поглиблення відносин між Україною і ЄС і європейська перспектива в Україні мають велике значення в інтересах обох сторін, ЄП визнає українські прагнення відповідно до ст.49 Угоди про ЄС за умови досягнення всіх критеріїв, зокрема принципів демократії, поваги прав людини та фундаментальних свобод і верховенства права», – йдеться в резолюції.

Щодо справи экс-прем'єра Ю. Тимошенко, ЄП «глибоко шкодує, що вирок Тимошенко є порушенням прав людини і зловживанням судовою системою для політичного переслідування провідного опозиційного політика». У зв'язку з цим в ЄП відзначають, що застосований до Ю. Тимошенко закон ухвалено ще в радянські часи, а статті 364 і 385 не відповідають європейським стандартам і стандартам ООН. «ЄП настійно закликає українську владу забезпечити справедливий, прозорий і неупереджений судовий процес у разі апеляції Тимошенко і в інших судових процесах проти членів колишнього уряду. ЄП наполягає на тому, щоб Тимошенко була надана можливість реалізувати своє право на повноцінну участь у політичному процесі як в даний час, так і на майбутніх виборах в Україні», – йдеться в документі.

ЄП висловлює стурбованість у зв'язку з тим, що суд над Ю.Тимошенко «йде врозріз із проголошеною українським керівництвом прихильністю демо-

кратії і європейським цінностям і вважає, що якщо вирок щодо Тимошенко не буде переглянутий, це поставить під загрозу укладення Угоди про асоціацію і її ратифікацію, відсовуючи країну ще далі від здійснення своєї європейської перспективи», - йдеться в резолюції.

Крім того, ЄП висловлює стурбованість щодо утримання під вартою екс-глави МВС Ю. Луценка та інших подібних випадків.

У зв'язку з цим ЄП наполягає на тому, щоб всі судові справи відносно колишніх і нинішніх високопосадовців проводилися у відповідності з європейськими стандартами справедливості, неупередженості, прозорості та незалежності.

ЄП також висловлює заклопотаність у зв'язку з деякими ознаками згортання демократичних свобод, а також використанням державних установ для політичного реваншу».

«ЄП стурбований повідомленнями про погіршення стану свободи ЗМІ та плюралізму і закликає владу вжити всіх необхідних заходів для захисту цих важливих аспектів демократичного суспільства і утриматися від будь-яких спроб контролю, прямих або непрямих, на національні засоби масової інформації», – сказано у резолюції.

ЄП підкреслює, що зміцнення верховенства права і проведення внутрішніх реформ, зокрема боротьба з корупцією, є необхідними не тільки для укладення Угоди про асоціацію і поглиблення відносин між Україною і ЄС, але і для зміцнення демократії в Україні, а також для ратифікації Угоди.

Одночасно з цим, ЄП вітає угоду щодо всебічної та всеохоплюючої зони вільної торгівлі і «розглядає цю домовленість як надійну основу для можливого завершення переговорів за Угодою про асоціацію з Україною».

ЄП також «рішуче підтримує» рекомендації, викладені у висновках Венеційської комісії щодо проекту закону про парламентські вибори і вважає за необхідне, щоб ці рекомендації були ухвалені і реалізовані всеосяжно, що передбачає участь опозиції і громадянського суспільства.

«ЄП закликає всі політичні сили в Україні провести справедливу і прозору дискусію щодо процесів ухвалення політичних рішень, наполягаючи на тому, що розслідування можливих прорахунків у процесі прийняття політичних рішень повинно здійснюватися парламентською слідчою комісією», – рекомендує Європейський парламент.

Одним із завершальних в резолюції є пункт про те, що Європейський парламент рекомендує Європейській комісії провести зустріч із Президентом України В. Януковичем до саміту Україна-ЄС для «відновлення конструктивного діалогу». «ЄП вважає, що нещодавно перенесена зустріч із президентом Віктором Януковичем надала б можливість вирішити серйозні проблеми і відновити конструктивний діалог, який може призвести до парафування Угоди про асоціацію за наявності значного процесу щодо подолання технічних і політичних перешкод, і закликає Раду ЄС та Європейську комісію призначити зустріч напередодні саміту Україна-ЄС у грудні», – йдеться в документі.

Міністерство закордонних справ України заявило, що резолюція Європарламенту свідчить про підтримку євроінтеграційного курсу України. «Резолюція є свідченням того, що євроінтеграційний курс України не зупинений», – заявив директор департаменту інформаційної політики МЗС О. Волошин. Він підкреслив, що в МЗС України оцінюють цю резолюцію як успіх для країни, оскільки в ній містяться заклики надання Україні європейської перспективи.

О. Волошин зазначив, що Київ прислухається до оцінок українських внутрішньополітичних процесів з боку ЄС. Він звернув увагу на те, що Європейський парламент закликав Європейську комісію надати конкретне сприяння Україні в реформуванні судової системи, а не тільки давати оцінку тим чи іншим рішенням судів.

Президент України В. Янукович визнав, що Україна дійсно має проблеми, названі в резолюції Європейського парламенту від 27 жовтня. «Ці проблеми існують, ми над ними працюємо», – зазначив він. З його слів, багато проблем існують уже давно, деякі ще з часів СРСР. В. Янукович додав, що Україна вийшла на шлях реформ і проводить модернізацію.

Голова Верховної Ради України В. Литвин заявив, що резолюція Європарламенту – це жорсткий документ по відношенню до України. «Я уважно ознайомився з цим документом. Для мене він жорсткий і суперечливий. Його можна охарактеризувати як батіг і пряник», – сказав політик.

За словами спікера, в резолюції підкреслюється, що кожна європейська країна має право реалізувати свою європейську перспективу, і разом з тим згадується, що з Україною будуть розвивати політику сусідства. «Навіть не східного партнерства, а політику сусідства, яка довела свою нежиттєздатність», – зазначив спікер.

«До цього документа треба поставитися з усією серйозністю і не намагатися одним знайти те, що цікавить їх, а іншим сказати, що документ збалансований і підкреслює європейську перспективу», – підкреслив В. Литвин.

У Партії регіонів позитивно оцінили резолюцію Європейського парламенту щодо ситуації в Україні. Про це сказав на прес-конференції народний депутат України від ПР О. Плотніков.

«Ми відзначаємо позитиви в тому, що відбулась гостра дискусія, що Україна була у центрі уваги, можливо, однією з головних подій, якою займався Європарламент протягом останніх місяців», – сказав він. «Не можемо не вітати цю дискусію. Це позитивно», – наголосив О. Плотніков.

За його словами, важливо те, що в резолюції підтримуються прагнення України щодо вступу в ЄС. «Особливо вітаємо визначення європейської перспективи України, яке прописано в цій резолюції», – сказав депутат.

Він вважає, що в резолюції говориться про відкритість ЄС щодо України. «В резолюції зафіксовані послідовні кроки України, і це стосується структурних реформ і перетворень в економічній та політичних сферах в Україні», – зазначив О. Плотніков.

Слід відзначити, що документ, ухвалений Європарламентом, не має юридичних наслідків для України. Відповідно до Ліссабонської угоди, компетенція Європарламенту щодо зовнішньої політики має виключно дорадче значення. Але цілком очевидними є політичні наслідки, які визнають представники усіх політичних сил.

«Резолюція однозначно має рекомендаційний характер. А наслідки – як у школі: якщо ти склав іспит на двійку, то тебе не переводять в інший клас. Тобто, звісно, наслідки можуть бути негативні для тих, хто не виконує резолюції», – констатує юрист-міжнародник, депутат парламенту від Партії регіонів С. Головатий.

Про очевидність політичних наслідків говорить колишній віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції, член партії «Батьківщина» Г. Немиря. «Європарламент дає чіткий сигнал європейської перспективи для українського суспільства. З іншого боку, робить останнє попередження Януковичу і його урядові стосовно того, що відповідальність за вибір, який вони мають зробити, лежить повністю на президенті. І це вибір між інтеграцією і ізоляцією. Це основний месидж Європарламенту. Резолюція – це, фактично, легітимізація подальших кроків, які здійснюватиме Євросоюз і які можуть бути ухвалені на рівні Ради ЄС», – сказав Г. Немиря.

Проте, експерти звертають увагу на те, що українська влада має один серйозний аргумент, коли йдеться про виконання положень резолюції Європарламенту стосовно Ю. Тимошенко. Євродепутати, називаючи суд над Ю. Тимошенко упередженим і таким, що може свідчити про зловживання судовою системою для переслідування провідних опозиційних політиків, закликає владу до кроків, спрямованих на її звільнення із в'язниці. Однак представники влади неодноразово заявляли про те, що не втручаються у роботу судів і не можуть гарантувати те чи інше рішення апеляційних інстанцій. І що таке втручання означало б порушення принципів демократії. «Для країни є неприйнятним і недопустимим, коли за наполегливими рекомендаціями Європарламенту ми повинні втручатися в судовий процес», – заявила депутат Партії регіонів О. Бондаренко. Депутат переконана, що рекомендації Європарламенту «грунтуються на емоціях та особистісному ставленні до Юлії Тимошенко політиків, що їй співчувають та є її політичними партнерами».

Г. Немиря, зі свого боку, вважає, що у влади є цілком легітимний шлях – політико-правовий. «Найбільш прийнятним виходом для влади є шлях через парламент, через доповнення до Кримінального кодексу, які зараз розглядаються у Верховній Раді. Це не буде втручанням, це буде політико-правовий вихід із ситуації для влади, якщо вона дійсно хоче усунути перешкоди на шляху переговорів про євроінтеграцію», – сказав Г. Немиря.

Він звертає увагу на те, що резолюція не дає українській владі необмежених часових рамок для виконання умов, висунутих Європарламентом. З одного боку, вказується на необхідність забезпечити можливість участі Ю. Тимо-

шенко у політичних процесах і виборах, з іншого – пропонує керівним органам ЄС запросити В. Януковича до Брюсселя ще до саміту Україна-ЄС, який заплановано на грудень цього року.

Отже, роблять висновок експерти, можна вести мову про перший часовий проміжок для виконання умов, закладених у резолюції - найближчий місяць.

Проте, Європарламент говорить не лише про Юлію Тимошенко. У документі йдеться і про «ознаки зменшення демократичних свобод», про вибіркове правосуддя стосовно інших опозиційних політиків, зокрема Ю. Луценка, про погіршення стану свободи засобів масової інформації в Україні, про суперечливий проект закону про вибори депутатів Верховної Ради. Коли українська влада зможе відповісти на ці претензії – питання для Києва набагато складніше.

Натомість, Міністерство закордонних справ заявило, що теж хотіло б зафіксувати в угоді про асоціацію, яка обговорюється, терміни її дії, аби після цього перейти «на інший рівень відносин». «Ми не хочемо укласти безстрокову угоду. Це означає, що Україна і 20, і 30 років може залишатися в таких самих відносинах асоціації з Європейським Союзом», – заявив речник МЗС О. Волошин.

Політологи розцінюють ухвалення Європейським парламентом об'єднаної резолюції по Україні, як свідчення того, що Україна, як і раніше, цікава для Євросоюзу і Європі не вигідна зміна її геополітичного курсу. «Це говорить про те, що для них Україна як і раніше цікава, і вони як і раніше зацікавлені в тому, щоб утримати Україну в євроінтеграційному векторі, не допустивши крутого розвороту на схід. Я думаю, що одна з причин, можливо, найголовніша, чому немає такого різко негативного ставлення до України, хоча таке могло бути», – заявив директор Київського центру політичних досліджень і конфліктології М. Погребинський, коментуючи прийняту Європарламентом резолюцію. «Ми як і раніше – приз і для Європи, і для Росії ... і за цей приз конкуренція триває», – підкреслив він.

На думку, М. Погребинського, головний висновок для України в світлі прийняття резолюції полягає в тому, що «з одного боку, як і раніше Європарламент наполягає на тому, щоб був переглянутий вирок Юлії Тимошенко та інших, і в той же час, не закриває двері ... явно висловлює жаль, що не відбувся візит до Брюсселя Януковича, і пропонує призначити час до грудня, щоб він приїхав, у надії на розмову з ним і обговорення якихось питань, якщо Янукович буде демонструвати якесь просування в очікуваному напрямку».

«Також важливо, що вони підтверджують бажання Європарламенту, щоб у грудні на саміті Україна-ЄС було підписано угоду про асоціацію», – додав він. При цьому М. Погребинський підкреслив, що «не можна зробити такий однозначний висновок, що Європарламент своїм рішенням рекомендував дати перспективу членства» у ЄС для України.

У свою чергу директор Інституту глобальних стратегій В. Карасьов розцінив ухвалення резолюції «як відсутність, принаймні, поки що, у європейської еліти бажання закривати двері перед євроінтеграцією України і як

надання ще одного шансу Україні, оскільки, в іншому випадку, це було б розцінено, як відштовхування України і підштовхування її в протилежному інтеграційному напрямі».

В. Карасьов зазначає, що «по духу резолюція досить жорстка, а по формі – обережна. Європарламент наголошує: якщо справа Тимошенко не буде переглянута, це поставить під загрозу євроінтеграцію України. Тож українській владі доведеться вирішувати цю справу. Або віддалятися від європейського вибору».

Але, на думку В. Карасьова, питання євроінтеграції не повинна вирішувати влада. Це питання суспільства і країни, питання вибору майбутнього. «Якщо влада залишить Тимошенко за ґратами і відмовиться від європейського вибору, то своє слово має сказати суспільство. Повинні виступити моральні авторитети, якщо вони ще залишилися в Україні, активна частина суспільства. Україна не мусить відмовлятися від шансу на європеїзацію, який у нас хочуть забрати українські можновладці», - підкреслив він. Якщо влада не піде на виконання резолюції Європарламенту, то має бути референдум, переконаний фахівець.

Позиція Європарламенту щодо вироку екс-прем'єру Юлії Тимошенко, яка міститься в проекті спільної резолюції, на користь Україні, вважає політолог В. Цибулько. «Євросоюз дуже багато говорить, виставляє багато зустрічних вимог, але сам кроків назустріч не робить. Питання Тимошенко є гарантійним пунктом: якщо ЄС хоче демократизації України, він посилить комунікацію, гарантуватиме політичну асоціацію, що буде гарантією того, що Тимошенко не буде сидіти, та зону вільної торгівлі. Тоді Україна реально бере зобов'язання і проводить судовий перегляд справи. Влада створила ситуацію, за якої екс-прем'єр є заручником не української влади, а Євросоюзу. Тобто якщо ЄС хоче, щоб Тимошенко сиділа, українську владу треба від себе відштовхнути. Якщо навпаки – треба «задушити» в дружніх обіймах», – зазначив він.

Резолюція Європарламенту показала, що позиція Європи щодо України послідовна, вважає директор Інституту демократії С. Таран. Утім, за словами експерта, резолюція Європарламенту не містить в собі ніякої новизни. Політолог вважає, що визначена в цьому документі позиція Європи щодо України була оприлюднена ще до цього.

Водночас експерт нагадав, що цей документ є компромісним, адже в ньому є як критичні зауваження з боку Європи так і заяви про те, що ЄС готовий співпрацювати з Україною в її євроінтеграційних прагненнях і готовий продовжувати діалог.

Голова Центру прикладних політичних досліджень «Пента» В. Фесенко головним в резолюції Європарламенту вважає те, що, незважаючи на різні оцінки і дискусію навколо справ Ю. Тимошенко, Євросоюз не закриває двері на шляху України до Європи, переговорний процес щодо нової угоди про Асоціацію та зони вільної торгівлі між Україною та ЄС триває. Експерт переконаний, що обидві сторони: і Європейський Союз, і Україна зацікавлені в тому,

щоб подолати політичні перешкоди, і все ж таки вийти на підписання Угоди про асоціацію.

Політолог К. Бондаренко, говорячи про прийняту резолюцію, відзначив, що «вона більш ніж позитивна для України: по-перше, хоча б тому, що там з'являється те, чого добивалася Україна – це перспектива членства в ЄС, віддалена перспектива, але все-таки це абсолютно новий рівень асоціації».

Другим важливим моментом політолог назвав розділення в документі питань Ю. Тимошенко і питань європейської інтеграції України.

Третій момент, на думку К. Бондаренка, це те, що «все-таки питання зони вільної торгівлі й асоціації будуть розглянуті ще цього року і парафоровані. Ця резолюція відкриває фактично нову сторінку або, швидше, припиняє короткочасну паузу, яка настала в наших відносинах, між Україною і Європою. Те, чого так боялися багато євроінтеграторів, і те, на що сподівалися багато ворогів нинішньої влади, люди, які з гіркотою сприймають будь-який позитивний рух або будь-яку позитивну дію влади – все це не справдилося, і сьогодні ми можемо говорити про більш ніж позитивні результати для України».

Соціолог Є. Копатько зазначив: «Основне – резолюція справді не мала такого жорсткого характеру, як це очікувалося. Я б звернув увагу, що діалог Європа-Україна буде продовжено. Безперечно, є критичні зауваження, які для європейців мають значення, але ключовим показником для них є те, що необхідно розвивати діалог між Європою і Україною». Експерт додав, що «резолюція Європейського Парламенту є одним з позитивних сигналів для України і продовженням конструктивного діалогу».

Зважаючи на рекомендацію Європарламенту, Угода про асоціацію з Україною зрештою буде парафорована, переконаний директор Інституту політичного аналізу та міжнародних досліджень С. Толстов.

Експерт вважає, що на сьогоднішній день «буде доволі важко зняти з Тимошенко усі обвинувачення і анулювати наслідки цих процесів». Утім, за даними експерта, в Угоді про асоціацію і зону вільної торгівлі з ЄС зацікавлені керівники дуже впливових промислово-фінансових груп, «які фактично визначають ситуацію в українській економіці і від яких влада залежить дуже потужно». Так, за його словами, «головні проєвропейці», – Д. Фірташ, І. Коломойський, В. Пінчук, – підштовхуватимуть владу до того, щоб угода була парафорована.

Європейські експерти вважають резолюцію Європарламенту збалансованою та справедливою. Зокрема про це заявила експерт Європейського політичного центру А. Пол. Експерт також зазначила, що резолюція Європарламенту враховує багато питань, які мають велике значення для ЄС та України. «Вона також визнає вирішальне значення європейських прагнень України, які є ключовим фактором. Вона підкреслює важливість відносин ЄС з Україною, і що прагнення України до подальшої інтеграції та поглиблення відносин з ЄС мають ключове значення для обох партнерів – пункт, про який, здається забули в останні тижні турбулентності у відносинах», – додала А. Пол.

Тим часом, за інформацією директора департаменту інформаційної політики МЗС України О. Волошина, Президент України В. Янукович вирушить до Брюсселя після того, як основна частина переговорів з Євросоюзом про підписання Угоди про асоціацію буде завершена й проект договору відправлять на технічну підготовку до парафування.

За його словами, цей візит повинен відбутися ще до початку саміту, запланованого на середину грудня, але головні питання не в даті візиту, а в процесі проведення переговорів і в результаті. О. Волошин зазначив, що Україна вітає намір Європейського парламенту визнати, що надання Україні перспективи членства в Європейському союзі відповідає інтересам України і ЄС. Він підкреслив, що надання Україні європейської перспективи в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС є пріоритетом для країни. При цьому директор департаменту підкреслив, що ненадання такої перспективи не є приводом для того, щоб Україна зірвала переговори з ЄС щодо укладення цієї угоди або припинила їх. На думку О. Волошина, в Україні ще є час для того, щоб досягти цієї домовленості.

Ю. Яснова, влас. кор.

Вітер зі сходу: на Україну чекає випробування Путіним?

Як зміниться характер українсько-російських відносин у світлі владної рокировки у внутрішній політиці нашого східного сусіда – цим питанням переймаються досить багато політологів, відтоді як стало відомо про висунення з їздом партії «Єдина Росія» як кандидата (усім зрозуміло, що фактично – єдиного) на майбутні президентські вибори В. Путіна.

Експерти уважно відслідковують заяви та ініціативи нинішнього російського прем'єра, розуміючи, що вони по суті є програмними. Досить резонансним, принаймні у вітчизняному експертному середовищі, став заклик В. Путіна до створення Євразійського союзу на фундаменті Єдиного економічного простору Росії, Білорусі та Казахстану, який ще, до речі, повинен донести свою ефективність.

На шпальтах газети «Известия» російський політик повідомив про намір створити спільно з країнами-сусідами Російської Федерації нову структуру, рівень інтеграції у якій повинен бути вищим, ніж у Митному союзі, що нині об'єднує Росію, Білорусь і Казахстан, аж до єдиної економічної та валютної політики та відкритих кордонів.

Україну у своїй статті російський прем'єр жодного разу не згадав. Водночас він досить прозоро натякнув на сумніви держав, які не бажають брати участь у

пострадянських інтеграційних проєктах через те, що це суперечить їхньому європейському вибору. «Деякі наші сусіди пояснюють небажання брати участь у просунутих інтеграційних проєктах на пострадянському просторі тим, що це нібито суперечить їхньому європейському вибору. Вважаю, що ... входження до Євразійського Союзу, окрім прямої економічної користі, дасть змогу кожному з його учасників інтегруватися до Європи швидше і на значно сильніших позиціях», – зазначає російський прем'єр. Цілком логічно аналітики розцінили статтю В. Путіна про Євразійський союз як зовнішньополітичний маніфест, звернений у першу чергу до України. При цьому більшість з них схильні вважати, що звернення, швидше за все, відгуку не знайде.

У подальших виступах В. Путін продовжив розвивати тему, апелюючи до «прямого виграшу для всієї економіки України». «Куди діватися сільгоспвиробництвам України? Незважаючи на підготовку договору про вільну торгівлю..., майже кожний з тут присутніх розуміє, що сільгосппродукцію України на європейський ринок ніхто не пустить. Але, може, два літри молока продадуть – і все», – заявив В. Путін.

Крім того, вважає глава уряду РФ, у разі невступу України в Митний союз її «авіаційна промисловість помре повністю», не буде розвиватися суднобудування: «просто дуже жорстка конкуренція – не пробитися нікуди, тому треба об'єднувати зусилля», – наголосив В. Путін.

Росія не приховує, що дуже зацікавлена у вступі України до Митного союзу та залучає для цього усі можливі аргументи, аж до погроз російської влади застосувати «спеціальний митний режим». Наразі, виходячи із нових російських ініціатив, експерти очікують, що тиск на Київ посилиться, і багато хто поширює цей прогноз і на період наступної президентської каденції у РФ.

В. Горбач, політаналітик Інституту євроатлантичного співробітництва:

«Майбутнє президентство В. Путіна для України буде черговим викликом, оскільки стилістика його врядування є доволі жорсткою. Путінська Росія самотверджується за рахунок оточуючих, передусім сусідів. Тому Україна буде одним з найважливіших об'єктів зовнішньої політики майбутнього президента В. Путіна. І чекати можна лише ускладнень і тиску на українське керівництво – силового, вольового.

Отож чекати чогось доброго і для українського керівництва, і для всієї України не випадає. І також не можна чекати нічого доброго для українсько-російських двосторонніх відносин, оскільки цей президент уже на практиці довів, що не сприяє рівноправності у двосторонніх відносинах між Україною і Росією. “Перезавантаження” українсько-російських відносин не відбудеться, оскільки інтереси, стратегія, кінцева мета російського керівництва вже зрозуміла, і вона не буде змінена. Інша справа, що й самій Росії також не пощастило з цим вибором, у них так само будуть “закручува-

тися гайки”, і протестній енергії не буде ніякого виходу, крім терористичних актів і насильницьких способів спротиву. Це також буде позначатися на українсько-російських відносинах, оскільки відповідна атмосфера пануватиме всередині Російської Федерації. Ну і на відносини керівництва двох країн це впливатиме також».

В. Небоженко, політолог, директор соціологічної служби «Український барометр»:

«Ця ідея демонструє те, що у В. Путіна немає серйозних пропозицій для внутрішньої економічної політики Росії, російського виборця і країни в цілому. У нього є тільки зовнішні проекти. Це демонструє розуміння В. Путіним того, що Росія в кризі, і безглуздо пропонувати їй повторно збільшення ВВП вдвічі, істотне поліпшення життя людей – у це ніхто не повірить. Тому при відсутності можливості і в перспективі внутрішньої кризи в Росії, він береться за вирішення зовнішнього завдання, що російському виборцю мало цікаве. Але зате проголошення Євразійського союзу дасть змогу В. Путіну постійно апелювати до грандіозності завдання, тим самим, підтверджуючи свою легітимність на третій президентський термін. Саме зовнішня орієнтація В. Путіна говорить про те, що він прекрасно розуміє, що внутрішня криза в Росії буде тривати».

В. Карасьов, директор Інституту глобальних стратегій:

«Перше “президентське прищестя” В. Путіна мало свою місію і завдання – зберегти територіальну цілісність Російської Федерації, завершити війну в Чечні, досягти політичної і соціальної стабільності та відновити великодержавні амбіції Росії.

А ось місія, завдання чи надзавдання, метазавдання В. Путіна у другому “президентському прищесті” полягає в тому, щоб завершити, довести до кінця реінтеграцію пострадянського простору. Інакше кажучи, це місія зібрати пострадянські землі в якийсь новий політико-економічний союз. Спочатку це Митний союз, потім Єдиний економічний простір, а потім ще, можливо, знайдуть назву для цього об’єднання. Ось з чим прийшов Путін на своє друге президентство.

Ось у цій ситуації українцям доведеться важко. Бо якщо місія Путіна полягає саме в тому, щоб зібрати докупи всі ці “руські” – російські – пострадянські землі і створити якийсь союз з опорою на воєнно-промисловий комплекс (а саме про це йдеться в його доповіді на з’їзді “Єдиної Росії”, ВПК як шлях до постіндустріальної модернізації Росії), то це означатиме, що на Україну посилюватиметься тиск, українська еліта буде вимушена якимось реагувати на цю нову політику і наміри нового-старого російського керівництва, нового В. Путіна.

Чи не перетвориться ця нова збірка на пострадянському просторі в союз незмінних президентів корумпованих сировинних автократій і диктатур? Чи потрібно це Україні? Чи готові ми брати участь у цьому союзі за вигоди та преференції? Причому в цьому випадку можуть бути тільки короткострокові вигоди.

І, залишаючись між Європейським Союзом та його вимогами до України з точки зору збереження демократичних прав і свобод, і, з другого боку, Росією, яка буде вимагати від України інтеграційної відповіді, Україні прийдеться важко, українській еліті доведеться обирати. І ця відповідь, очевидно, й вирішить, якою Україна буде у XXI ст.».

А. Окара, російський політичний експерт:

«І В. Путін, і Д. Медведєв мають приблизно однакові уявлення про Україну і приблизно однакове ставлення до неї. У деяких інших питаннях (лівійському, газовому) є різниця, але в українському питанні її немає. Було сподівання, що Д. Медведєв зорієнтований на В. Януковича, а В. Путін – на якусь альтернативну фігуру в українській політиці (можливо, на Ю. Тимошенко). І перше, і друге твердження є у новій російській реальності припущеннями: і В. Янукович не потрібен Д. Медведєву, і Ю. Тимошенко не потрібна В. Путіну. І В. Путін, і Д. Медведєв – приблизно однакові у контексті українсько-російських відносин. Обидва не мають бажання розривати двосторонній газовий контракт, обидва прагнуть вступу України до Митного союзу.

Загалом, у російських владних кіл є основне уявлення про Україну як про випадкову державу, недодержаву. Що українці, звичайно, гарні люди, але якісь такі смішні й несерйозні. Тому незабаром усе повинно стати на свої місця. І давайте згадаємо, що саме В. Путін назвав розпад Радянського Союзу “найбільшою геополітичною катастрофою ХХ ст.”.

Головне тут не конкретна фігура лідера, а тактика, стратегія, які зможе запропонувати офіційний Київ у відносинах із офіційною Москвою. Наприклад, наскільки Україна зможе впроваджувати технології видобутку сланцевого газу, наскільки вона зможе економити при споживанні “блакитного палива”, наскільки Київ здатен проводити незалежну, передусім від Кремля, зовнішню політику... І зараз В. Янукович складає, можливо, найважливіший іспит у своєму житті на вміння тримати удар».

А. Потіха, наук. співроб.

Міграційні процеси в Україні

Міграційні процеси в Україні набули значних масштабів і потребують вироблення механізмів їх ефективного регулювання. Багато українських громадян вимушені їхати на заробітки до інших країн, але і до України прибувають громадяни інших країн, або ж особи без громадянства і не завжди з добрим намірами. Недавні події в Одесі, коли громадянин Росії, кілер Аслан Дікаєв розстріляв українських міліціонерів і затримання якого супроводжу-

валось штурмом приватного будинку із застосуванням сил спеціального призначення, засвідчили, що наша країна гостро потребує ефективних інструментів контролю над міграційними процесами з метою укріплення національної безпеки.

Як інформують ЗМІ, чисельність наявного населення в Україні на 1 серпня 2011 р. становила 45670,0 тис. осіб. Упродовж січня-липня 2011 р. чисельність населення зменшилася на 108,5 тис. осіб, що в розрахунку на 1000 наявного населення становило 4,1 особи. Чисельність населення зменшилася за рахунок природного скорочення, водночас зафіксовано міграційний приріст населення (9,8 тис. осіб). Порівняно з січнем-липнем 2010 р. обсяг природного скорочення зменшився на 3,5 тис. осіб, або з 4,6 до 4,5 особи в розрахунку на 1000 наявного населення. Народжуваність зменшилася з 10,7 до 10,5 живонароджених у розрахунку на 1000 наявного населення, а смертність – з 15,3 до 15,0 особи. У січні-липні 2011 р. у 21 регіоні України зафіксовано міграційний приріст населення, у 6 регіонах – міграційне скорочення.

На думку експертів, об'єктивно поглянути на еміграцію з України, як і на імміграцію в неї, на практиці дуже складно. Їх обсяги просто неможливо адекватно підрахувати. Проблема – у відсутності достатньо наочної статистики. Різні відомства підраховують різні чинники, так чи інакше пов'язані з від'їздом людини або з її приїздом в країну, але навіть сума їхніх даних не дає повного розуміння ситуації. Так, абсолютно нерепрезентативна статистика прикордонників: вона фіксує лише перетинання кордону, але не розрізняє одно – і багаторазових переміщень. Простіше кажучи, для неї і семеро людей, котрі перетнули кордон один раз, і одна людина, котра перетнула кордон сім разів на рік, дадуть однакову статистику. У країні з таким активним прикордонним рухом, як у нас, на такі дані покладатися не можна.

Більш очевидний стан речей показують статистика президентської Комісії з питань громадянства та дані МВС, що фіксують зняття громадян з реєстрації за місцем проживання та постановку на неї.

Нинішній Закон «Про громадянство України» набрав чинності 2005 року. Статистика Комісії з питань громадянства при Президенті України дає дані за всі наступні роки, включно з поточним, – засідання комісії з розбором нових заяв проводяться не рідше, ніж один раз на два місяці.

За інформацією ЗМІ, згідно з матеріалами, наданими Комісією, кількість тих, хто отримує українські паспорти, значно поступається кількості тих, хто з ними розлучається. Українське громадянство цікавить передусім жителів Російської Федерації, Вірменії, Молдови, Узбекистану, Грузії та Азербайджану. При цьому примітно, що серед охочих виїхати до Росії – багато українських офіцерів: різниця в зарплатах тут і там примушує їх іти на різні хитрощі, щоб змінити місце служби ще до закінчення чинного контракту. За період із травня 2010 року по травень 2011 від українського громадянства відмовилися 53 офіцери.

Є в Україні люди, котрі формально залишаються її громадянами, але мають право й можливість жити в інших державах за так звану «інвестиційною візою» – як такі, що вклали в економіку цих держав по-справжньому великі суми. Їх облік не ведеться.

За інформацією ЗМІ, на межі 2009-го і 2010 року своє дослідження готовності українців до еміграції провели Фонд «Демократичні ініціативи» та компанія Ukrainian Sociology Service. Їх цікавила думка громадян віком від 18 до 34 років. Виявилось, що лише 13,8 % молоді готові назавжди залишити країну, 51,5 % сказали «ні», а 29,9 % хотіли б пожити за кордоном якийсь час. Серед найкращих напрямів еміграції насамперед називали Росію (19,0 %), Великобританію (12,2 %), Німеччину (11,7 %), США (11,2 %) та Італію (10,2 %).

В 2010 році Інститут соціології в рамках щорічного проекту «Моніторинг соціальних змін» поставив громадянам запитання: «Чи готові ви залишити свій населений пункт і переїхати?». Готовим виявився кожен п'ятий, точніше, 19,1 % респондентів. Однак 11,2 % прагнули змінити місце проживання, не залишаючи України, і лише 7,9 % були готові до переїзду за кордон. Для порівняння, в 2000 році таких було 14,4 і 9,6 % відповідно. Основні причини, які підштовхують українців до переїзду, — пошук нового місця роботи та проблеми з екологічною ситуацією в рідних містах. Останнє, втім, більш актуальне для міграцій усередині країни.

Як відзначають експерти, проблема в тому, що за кордон з метою заробітків виїжджає працездатна частина населення, а це – чоловіки і жінки репродуктивного віку, тобто за збереження статусу кво нинішньої міграційної картини демографічна ситуація продовжуватиме погіршуватися.

Інша проблема – «відтік мізків», яка є однією з найболочіших і загрозливих в контексті перспектив науково-технічного прогресу і питання забезпечення належного стану безпеки нації. Відповідним установам, службам та розвинутим транснаціональним корпораціям ще за часів існування Радянського Союзу було добре відомо, що найвищий у світовому вимірі рівень підготовки спеціалістів в окремих галузях фундаментальної та прикладної науки – не просто плід комуністичної пропаганди. Тому у перші роки після завершення «холодної війни», скориставшись із недосконалості норм законодавства, покликаних захистити і зберегти інтелектуальний потенціал нації, а також явно зтяжними економічними негараздами, західні (а нерідко й російські) наукові та комерційні установи навперербій, гуртом і вроздріб буквально скуповували висококласних фахівців. Довготривалі стажування та контракти поступово переростали у право на постійне проживання, а в окремих випадках – і в отримання громадянства країни перебування. Це стосується вчених, галузевих фахівців, висококваліфікованого технічного персоналу, спортсменів та інших громадян України, які виїхали і продовжують виїжджати через недолугу мотиваційну політику на всіх рівнях. Зрозуміло, що у переважній більшості випадків, за умов належної оцінки їхньої

кваліфікації та досягнень на батьківщині, ці фахівці віддали б перевагу праці та життю у власній державі.

Проте не менш важливою проблемою для України є незаконний в'їзд нелегалів. Частина з них залишається тут, інша рухається далі. Транзит нелегалів на Захід приносить незручності для нашої країни. Перш за все – це недовіра наших західних сусідів. Як відзначають експерти, в Україні накопичуються іммігранти з країн Південно-Східної Азії, Близького й Середнього Сходу, Африки, а також громадяни країн СНД, які використовують територію країни для транзиту в країни ЄС. Разом з тим, в останні два роки серед нелегалів різко зросла частка уродженців країн СНД – найбільше Молдови й Грузії, а також російських громадян з Чечні

Проблема надмірного припливу трудових мігрантів може стати загрозою національній безпеці. Імміграція тягне за собою низку негативних наслідків, які містять пряму загрозу національній безпеці, зокрема: зниження життєвих стандартів та якості життя приймаючої країни; зростання безробіття серед населення приймаючої країни; вплив грошових коштів в країні походження мігрантів; посилення залежності національної економіки від трудових ресурсів інших держав, розмивання національного трудового потенціалу; посилення тиску на державну сферу соціальних послуг та комунальний сектор; зменшення питомої ваги власних громадян в структурі економічно й суспільно-політично активного населення, формування автономних співтовариств зі своїми субкультурою й звичаями; посилення зовнішнього соціокультурного впливу на українське суспільство, що підвищує ризик його фактичної деукраїнізації; насичення нелегальними іммігрантами тіньового сектора економіки (за даними МОМ, частка іммігрантів в чисельності зайнятих в тіньовій економіці України складає 75 %); поширення, насамперед – в середовищі нелегальних мігрантів, кримінальних відносин, що, у свою чергу, може живити ксенофобські настрої серед частини представників титульної нації.

При цьому вплив імміграції на ринок праці має диференційований прояв за регіонами, серед соціо професійних груп місцевого населення, а також залежить від структурних параметрів самої міграції. Тенденція зростання залежності вітчизняного ринку праці від праці зовнішніх мігрантів сформована специфікою нинішнього становища цього ринку в Україні. Кон'юнктура українського ринку праці структурно невірноважена й поєднує у собі протилежні тенденції: дефіциту і надлишку праці. Дефіцит трудових ресурсів є досить важливим чинником, що блокує формування конкурентоспроможних територіально-виробничих структур інноваційного типу. Відтак на ринку праці України сьогодні об'єктивно існує низка факторів, що сприяють залученню іноземних працівників.

Проте, на думку експертів, найбільша загроза від нелегалів лежить в площині формування злочинних угруповань за участю нелегалів. На думку деяких експертів, мігранти – живильне середовище для організованої злочин-

ності. На жаль, приплив кваліфікованої робочої сили в Україну дуже незначний. До нас їдуть невлаштовані й неосвічені люди з найбільш бідних країн світу. Торгівля наркотиками в цих країнах – найдоступніший для бідняків спосіб роздобути кошти для проживання. Комісія з наркотичних засобів ООН називає Україну одним із основних транзитних маршрутів і значним ринком споживання героїну та інших психотропних засобів із країн Південно-Східної Азії. Іноземні мігранти також відіграють ключову роль у функціонуванні ринку наркотиків в Україні та в інших різновидах злочинності.

Досить важко обрахувати кількість нелегалів і чим вони займаються в Україні. «Сьогодні жодне відомство не може точно сказати, скільки нелегалів у країні, немає і статистики злочинів, скоєних вихідцями з інших країн. Якщо така ситуація збережеться, країні буде закритий шлях до Європи», – заявив народний депутат від Партії регіонів, радник президента України В. Коновалюк, коментуючи скандальну історію з бандою чеченського кілера Дікаєва, який приїхав на Україну для здійснення замовлених вбивств.

За його словами, цю проблему буде вирішувати влада на найвищому рівні. Планується, що дане питання буде обговорюватися вже найближчим часом на черговому засіданні РНБО.

За інформацією ЗМІ, згідно з результатами незалежного дослідження ІА «НАШ ПРОДУКТ», на сьогоднішній день загальна кількість мігрантів у нашій країні, за найскромнішими підрахунками, становить приблизно 5–7 млн чоловік. Міграційний приріст зафіксовано у 17-ти регіонах країни – міграція в Україні набуває риси все більш суттєвої складової частини демографічної ситуації.

Як відомо, дослідження «Стан і перспективи міграційної політики в Україні» було ініційовано народними депутатами В. Коновалюком і В. Грицаком і проведено в квітні-травні 2011 року. В ході дослідження використовувалася офіційна статистика МВС, Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, Міністерства праці і соціальної політики, Державної служби зайнятості, Міносвіти і науки, Пенсійного фонду, Державної податкової служби, Державної служби статистики, обласних державних адміністрацій і даних, підготовлених на основі оцінок і опитування громадських і правозахисних організацій, профільних інститутів НАН України, етнічної діаспори в Україні, релігійних громад, фахівців по міграції в областях України

Експерти відзначають, що боротьба з нелегальною міграцією ведеться у всьому цивілізованому світі, адже вона приносить колосальні втрати як місцевим бюджетам, так і всій державі в цілому.

За даними В. Коновалюка, минулого року в Україні було видано близько 15 тис. дозволів на роботу, але насправді працювали близько мільйона мігрантів! В цей же час українці виїжджають на заробітчанство за кордон, але на пенсію більшість з них все ж таки вийде в Україні, а, значить, проблема дефіциту Пенсійного фонду стане ще гостріше. За даними дослідження,

щорічно бюджет України недоотримує 2 млрд доларів від неврахованої праці мігрантів і це при тому, що українці позбавляються робочих місць.

Фахівці вважають, що Україна повинна навчитися грамотно регулювати явище міграції, отримуючи для себе користь. «За 20 років незалежності в Україні не було ніякої міграційної політики! – переконаний народний депутат України В. Грицак. – Навряд чи не щороку нам обіцяють швидкий вступ в ЄС, але на ділі ми бачимо абсолютно інше. Тоді як європейці мають нагоду в'їхати в нашу країну без жодних проблем, українці не тільки стоять в принизливих багатогодинних чергах перед посольствами, але і дістають безпідставні відмови. Причому це торкається не тільки потенційних трудових мігрантів, але і тих, хто зібрався за рубіж на відпочинок або на лікування!»

Разом з тим, за прогнозом О. Позняка, заввідділом міграційних досліджень Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України, вже через 10–15 років Україна зіткнеться з гострим браком робочої сили (адже населення України скорочується в основному за рахунок зменшення кількості дітей) і буде вимушена привертати мігрантів. В Росії дана проблема стоїть ще гострішою – там брак робочої сили вже відчувається, і, згідно недавній заяві Путіна, РФ вже зараз готова прийняти 2 млн. українців. «Це цілком зрозуміло. По-перше, місця в Росії предостатньо: за європейськими мірками її територія освоєна нерівномірно. Зацікавленість же саме в українських мігрантах пояснюється порівняно невеликими відмінностями в менталітеті і мові. Таким чином, враховуючи назріваючі проблеми в Україні, можна говорити про те, що ми вступаємо в боротьбу за населення», – зазначив О. Позняк.

Як інформують ЗМІ, за даними Міжнародної організації по міграції МОМ і даним Всесвітнього банку, в 2010-му році в світі налічувалося близько 215 млн мігрантів, що складає 3 відсотки населення Землі. В Україні, за даними цих організацій, минулого року налічувалося 5,25 млн іммігрантів (11,6 відсотків населення). Основний імміграційний потік йде з території РФ – 30-35 % загальної кількості іммігрантів до України. Друге місце займає Молдова (19-21 %), третє – Білорусь (14-15 %).

За словами О. Драникова, керівника робочої групи інформаційного агентства «Наш Продукт», єдиним дієвим механізмом у врегулюванні цих процесів є запровадження біометричних документів. До цього прийшли США, Великобританія, а за ними ще 98 країн світу. «В результаті нашого дослідження стало відомо, що в 2009-2011гг. з України були видворені 17 «злочинців в законі» з Кавказького регіону. При цьому тільки з початку 2011-го року, за даними ЗМІ, в Україні було зафіксовано 60 затримань злочинних авторитетів з держав СНД. Відносно деякого з них йде слідство, а когось просто відпустили після ряду адміністративних заходів. Напрошуються невтішні висновки. Якщо узяти до уваги загальну чисельність тих хто нелегально проживає в нашій країні «злочинців в законі», можна констатувати, що приблизно від 2,5 % до 10 % всіх світових кримінальних авто-

ритетів перманентно відловлюють на території України щороку», – заявив експерт.

На його думку, в Україні необхідно терміново провести міграційну реформу, яка допоможе ідентифікувати всіх мігрантів, що перетинають український кордон. До того ж, на думку О. Драникова, було б доцільно створити міграційну міліцію, яка б відстежувала факти порушення закону не громадянами України. «Формування такої силової державної структури продиктовано демографічними і економічними чинниками, а її наявність дозволить Україні ефективно контролювати міграційні процеси і проводити державну міграційну політику», – вважає О. Драников.

За його словами, створення такого органу прямо прописано в Указі Президента України № 405/2011 «Питання Державної міграційної служби України».

О. Драников вважає, що «Державна міграційна служба весь цей час фактично не діяла, і винити в тому, що трапилося в Одесі, в першу чергу, варто керівників Служби. «Керівництво відомства нічого не зробило для створення біометричної системи обліку іноземців, що в'їжджають до України. А, між іншим, упровадження такої системи передбачив в своєму Указі від 30 травня 2011 р. Президент України. Даним Указом була затверджена концепція державної міграційної політики», – зазначив експерт.

Отже, відповідно до даних досліджень, за збереження нинішніх тенденцій в найближчі роки міграційна потреба в Україні загостриться. Зростатиме потреба у трудових ресурсах, в той же час країна навряд чи зуміє повернути всіх своїх «заробітчанин» на вітчизняний ринок праці. Одночасно з цим населення України скорочуватиметься і старітиме. Все це сприятиме припливу нелегальних мігрантів, перш за все – з країн СНД. З огляду на це проблема узгодження нормативно-правової бази у сфері міграційної політики, вироблення ефективних механізмів управління і контролю за міграційними потоками стає питанням національної безпеки (*«Одесская стрельба» показала, что Украина остро нуждается в миграционной реформе – эксперт // <http://www.segodnya.ua> – 2011. 03.10; Сучасні міграційні процеси в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення // <http://studentu5.com>; Україна — валіза — вокзал // «Дзеркало тижня. Україна» №23, 24 червня 2011; Через нелегалів-мігрантів українці не отримають безвізовий режим з країнами ЄС <http://zik.ua> – 2011. – 10.10; Янукович ветовав закон про біометричні паспорти // <http://www.unian.net> – 2011. – 21.10).*

Правові аспекти

Л. Присяжна, мол. наук. співроб.

БТІ: бути чи не бути?

Практично кожен громадянин України, хоч раз за життя стикався з необхідністю отримати довідку про технічну інвентаризацію в БТІ (бюро технічної інвентаризації). Сьогодні, як відомо, у ньому здійснюються всі угоди щодо нерухомості.

Нещодавно Президент В. Янукович заявив про необхідність спрощення процедури видачі технічних довідок і реєстрації права власності на нерухомість та надав відповідне доручення уряду. Отже, на бюро чекає модернізація. З 1 січня 2012 р. функції щодо реєстрації прав на нерухоме майно будуть передаватися в Державну реєстраційну службу України, яка реєструватиме право власності або інше право на нерухоме майно. За БТІ залишається здійснення функції технічної інвентаризації приміщень.

Також продовжується обговорення можливості створення приватних структур, що виконуватимуть функції БТІ.

Наразі БТІ є комунальними підприємствами, яких налічується в Україні близько 400. Однак, за даними народного депутата від Партії регіонів О. Чорноморова, в Україні вже існує два приватних БТІ. За іншими джерелами, їх більше. Зокрема, у 2008 р. колись державне, а потім колективне БТІ в Полтаві стало приватним. Сьогодні ПП полтавське бюро технічної інвентаризації «Інвентаризатор» обслуговує не тільки жителів обласного центру чи Полтавського району, а й Котелевського, Машівського, Новосанжарського, Диканського, Чутівського, Карлівського та Зеньковського районів.

Крім того, кілька років тому, отримавши всі необхідні дозволи та погодження з Державним підприємством «Інформаційний центр» Міністерства юстиції України, створено приватне БТІ в Миргороді. Обидва БТІ працюють паралельно.

З 2007 р. існує приватне БТІ в Запоріжжі. Це орендне підприємство Запорізьке міжміське бюро технічної інвентаризації.

Слід зазначити, що комунальні БТІ підпорядковуються місцевій владі і приносять до місцевих бюджетів багатомільярдні суми. Водночас приватні БТІ платять податок на прибуток до держбюджету.

Реформувати систему реєстрації прав власності на нерухомість та земельні ділянки в Україні влада намагається з 2007 р. Саме тоді Кабінет Міністрів уперше заявив про необхідність реєструвати майнові права громадян за принципом «єдиного вікна» і запропонував парламенту проголосувати за відповідні зміни в чинне законодавство.

Однак ініціативи уряду Верховна Рада схвалила лише три роки потому, прийнявши поравки до Закону «Про державну реєстрацію майнових прав на нерухоме майно та їх обмеження», який був прийнятий ще у 2004 р.

Міністр регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ А. Близнюк повідомив щодо наміру запропонувати нову систему, де не тільки БТІ, але й інститути з відповідними можливостями і приватні підприємці, які захочуть займатися цим бізнесом, з урахуванням державної політики, зможуть це робити.

У Мінрегіонбуді повідомили, що роботу вже розпочали, нині йде підготовка нормативних актів. Головною метою реформи влада вважає демонополізацію послуг бюро технічної інвентаризації.

Зауважимо, що на сьогодні найчастіше виникають претензії у громадян до БТІ щодо проведення технічної інвентаризації. Велике значення тут відіграє людський фактор, особисті риси характеру працівників підприємства, які проводять технічну інвентаризацію і виявляють якісь зміни від початкового плану, що проведені без дозвільних документів. За словами експертів, у 1992–1995 рр. на виготовлення довідки-характеристики на квартиру йшло 15 хв. Заплатити за це потрібно було 10 дол. – неофіційно, якщо ви не хотіли відстоювати довгі черги. Варто зауважити, що всі папери в цей період оформлялися в рукописному вигляді, включаючи план квартири.

Сьогодні коли вся документація ведеться в цифровому вигляді, виникає закономірне питання: чому для отримання довідки потрібен тиждень, адже процес пошуку потрібного запису у базі і його друк на принтері займає зовсім небагато часу. Безперечно ринок нерухомості значно зріс, і кількість звернень до БТІ, відповідно, також зросла. Проте головною проблемою, на думку фахівців, є те, що бюро технічної інвентаризації є монополістом у цій сфері, і ніхто, крім них, витяг з реєстру та техпаспорт приміщення або будівлі не оформить.

Тим часом постановою Кабінету Міністрів України від 22.06.2011 р. № 703 затверджено Порядок державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядок надання витягу з Державного реєстру майнових прав на нерухоме майно. Вони регулюють процедуру проведення державної реєстрації таких прав на нерухоме майно, перелік документів, необхідний для її проведення, державної реєстрації прав на об'єкти незавершеного будівництва та ін.

Щоправда, 6 жовтня Верховною Радою України був відправлений на доопрацювання Закон № 2788 «Про облік та технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна», який спрямований на забезпечення ефективного розвитку діяльності органів місцевого самоврядування щодо управління господарським комплексом та врегулювання його функціонування, а також з управління житлово-комунальним господарством та розвитку інвестиційної активності в будівництві. Крім того, він спрямований на забезпечення інформаційних відносин шляхом техінвентаризації об'єктів нерухомого майна в бюро технічної інвентаризації (БТІ) з визначенням їх складу, фактичної площі та об'єму,

технічного стану, інвентаризаційної вартості, а також обліку об'єктів шляхом їх опису та індивідуалізації серед інших видів об'єктів нерухомого майна.

Юристи та експерти у сфері нерухомості по-різному оцінюють намічені нововведення в БТІ.

Так, адвокат, канд. юрид. наук А. Браницький підтримує реформу і вважає, що «сьогоднішні кроки держави щодо створення єдиного Державного реєстру прав на нерухоме майно, це – великий плюс і крок вперед. ... Щодо функцій БТІ питання залишається невизначеним на сьогодні. ... За БТІ залишається здійснення функції технічної інвентаризації приміщень. Знову виникає питання, тому що були пропозиції впровадження приватних структур, які будуть замінити або допомагати здійснювати цю роботу. Можна провести аналогію у сфері земельних відносин. Зокрема, проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки може здійснити будь-яка організація, що має відповідну ліцензію. Так чому ж на нинішньому етапі тільки комунальне підприємство БТІ може здійснювати такі функції.

... Ми забираємо державний реєстр та передаємо його державі в особі відповідного органу, який повинен здійснювати ці функції. У такому випадку доцільним буде ввести приватні структури, які будуть здійснювати функції, покладені сьогодні на БТІ».

У свою чергу фахівці Української асоціації бюро технічної інвентаризації «Укртехінвентаризація» провели аналітико-правовий аналіз, який показав, що реформування порядку реєстрації прав власності на нерухомість призведе до негативних наслідків. По-перше, це призведе до втрати достовірної і точної інформації (реєстрації) на об'єкти нерухомості всіх форм власності. А це, у свою чергу, призведе до шахрайства і рейдерського захоплення майна, перерозподілу власності, порушень норм прямої дії Конституції, прав громадян України на захист їхньої власності з боку держави. По-друге, обмеження функцій органів місцевого самоврядування відіб'ються на істотному зниженні податкових надходжень від податку на нерухомість, як в державному бюджеті, так і до місцевих бюджетів. По-третє, не узгодженість і не встановлення чітких вимог законодавства щодо захисту конфіденційної інформації, яка відображається в електронній системі державних органів, призведе до незахищеності інформаційної системи реєстрації прав. По-четверте, чинним законодавством не передбачено проведення технічної інвентаризації БТІ перед укладанням угод про відчуження нерухомого майна, що також може призвести до збільшення кількості шахрайських схем з нерухомістю та полегшити їх реалізацію. По-п'яте, реформування порядку реєстрації прав власності на нерухомість призведе до погіршення виконання своїх обов'язків податковими, правоохоронними та органами соціального захисту.

На думку директора Всеукраїнської асоціації БТІ Д. Павленка, процедура реєстрації майнових прав на нерухомість із січня 2012 р. може призвести до паніки на ринку житла. «Змінюється процедура реєстрації права власності на

нерухомість. Потрібно буде реєструвати все ще раз. Платити за це гроші. Крім того, на сьогоднішній день ми реєструємо право власності, а з 2012 р. будемо реєструвати акт (документ, папірець). Процес передачі прав власності буде розширений і ускладнений», – пояснив експерт.

Він також вважає, що місцеві бюджети втратять свій дохід, який вони мають від БТІ, а це – 30 % бюджету.

З ним солідарний директор КП «Сумське міське БТІ» Б. Афанасьєв, який зазначив, що державний бюджет втратить 2 млн грн податків, а сумський міський бюджет – 1 млн грн податків, які сплачує сумське БТІ. Крім того, підприємство має скоротити 30 із 100 працівників.

На його думку, нововведення в українських реаліях посилять корупцію до неймовірних масштабів. «Держава вже віддала у приватні руки процеси ліквідації. Ні для кого не секрет, що у цій сфері безліч відкатів. Ніхто не контролює процес незалежної оцінки. А в БТІ працює система внутрішнього контролю, діє система ISO: 9000», – вважає він.

За словами Б. Афанасьєва, новий реєстраційний орган не буде залежати ні від органів місцевого самоврядування, ні від МінЖКГ, ні від Держкомзему. Його база даних на початковому етапі буде складатися з інформації, яку БТІ почало надавати з 2003 р., коли був створений держреєстр.

«Складається враження, що комусь вигідно, під шумок реформування, розправитися з БТІ, щоб розподілити грошові потоки в потрібне русло. Одних повноважень нас позбавили офіційно. З іншими поки немає ніякої конкретики. Все схоже на те, що нам цілеспрямовано створюють такі умови, щоб ми з часом пішли з ринку послуг. Як держава може проявляти таку марнотратність. Адже, до нової структури буде набиратися штат, на її утримання будуть виділятися чималі кошти. Чому ми – госпрозрахункове підприємство, яке живе за рахунок свого прибутку і має більш ніж піввіковий досвід роботи, повинні залишитися за бортом? Кому тільки від цього стане краще?» – зазначає він.

Начальник КП «Горлівське міське БТІ» В. Євдокимов упевнений, що нововведення фактично поставлять хрест на долі його підприємства, так само як і решти БТІ країни. Стосовно Горлівці це буде означати втрату робочих місць 84 співробітників, а також втрати надходжень до місцевого бюджетом близько 1 млн грн. Втрати міської скарбниці, на його думку, складаються з 30 % надходжень від чистого прибутку підприємства та податку на доходи фізичних осіб, 75 % якого залишаються на місцях.

Після вступу нововведення в силу БТІ позбудеться 40 % нинішніх повноважень. Основним завданням відомства залишиться лише виконання креслярських робіт.

Юрист ЮФ Avellum Partners Г. Росчепій, керуючий партнер адвокатського об'єднання Arzinger Т. Бондарєв, аналітик порталу нерухомості www.domik.net В. Коломейко та ін. у нових правилах реєстрації нерухомості відзначають як переваги, так і недоліки.

Перевагами нового порядку реєстрації нерухомості вони називають те, що:

- реєстрація прав на земельні ділянки та прав на будівлі/приміщення здійснюється одним органом і в одному реєстрі;

- уточнений перелік документів, на підставі яких отримують свідоцтва про право власності. Перелік підстав для відмови в реєстрації скорочено всього до двох пунктів: із заявою звернулося неналежне особа або в Держреєстрі відсутні відомості про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження.

До недоліків експерти відносять:

- не зовсім зрозуміле питання щодо технічної інвентаризації будівель/приміщень, яка ніби як буде і не потрібна, але ризик несподівано зіткнутися з БТІ залишається;

- єдиний архів, який існує лише в паперовому вигляді. Щоб перевести всі інвентарні справи в електронний вигляд, потрібні дуже багато часу й мільярдні кошти;

- держреєстр залишається непрозорим, оскільки доступ до системи залишається закритим для основної частини населення і учасників ринку нерухомості;

- не делегування реєстрації від БТІ держреєстраторам. Проблема полягає в тому, що право власності на нерухомість буде виникати тільки після держреєстрації, яка здійснюється у строк до 14 робочих днів. Тобто покупець, сплативши чималі гроші за нерухомість, повинен ще три тижні нервувати з приводу: зареєструють або знайдуть якісь нестиківки, помилки тощо;

- незрозуміло, де взяти необхідну кількість реєстраторів, яким доведеться працювати з великими обсягами інформації;

- найбільшою проблемою, очікуваною з 1 січня 2012 р., називають збільшення на 10–12 тис. кількості безробітних в Україні за рахунок нинішніх працівників БТІ.

Крім того, з 2012 р. Укрдержреєстр для реєстрації права на землю буде видавати витяги з реєстру майнових прав на нерухомість або свідоцтва про право власності. Водночас за Законом про земельний кадастр до 1 січня 2013 р. передача у власність земель державної/комунальної власності буде здійснюватися з видачею державних актів. Який документ буде вважатися «правильним» у цій ситуації – поки неясно.

Народний депутат А. Чорноморов заявив, що якщо Мін'юст візьме на себе функції з технічної інвентаризації, «то зросте і так чимала вартість послуг; погіршиться якість послуг; неясно, як буде відбуватися передача документів від одного господарчого суб'єкта іншому, і що буде повертатися на місце, а також у якому вигляді; можливостей для шахрайства буде в рази більше, оскільки в приватних структурах за гроші можна отримати будь-який документ (відповідно, істотно зростає корупційна складова); побоювання громадян у тому, що у них заберуть квартири, отримують більшу обгрунтованість»;

зростуть додаткові передумови для рейдерських захоплень підприємств; місцеві бюджети втратять мільярди гривень, які підуть у приватну кишеню».

Представники БТІ вважають, що у змінах до Закону абсолютно не враховано досвід роботи вітчизняних БТІ і зроблена спроба перейняти досвід чужий (зокрема, Німеччини, Росії, Грузії та Естонії).

Найсуттєвіша з висловлених до Мін'юсту претензій – фактичне збільшення відповідно до нової редакції Закону кількості органів, так чи інакше задіяних в оформленні права власності на нерухомість. Їх кількість збільшується до чотирьох, у ланцюжок оформлювачів потрапляють приватні структури, чия ліцензована державою діяльність полягатиме в складанні «індексних кадастрових карт», і нотаріуси. Відповідно збільшаться тимчасові й матеріальні витрати власників на оформлення своєї нерухомості, кількість їхніх обов'язків щодо оформлення.

Слабким місцем названі норми закону, що дають право кожному, хто має вищу юридичну освіту, працювати реєстратором майбутнього Державного реєстру прав. На думку представників БТІ, для такої роботи недостатньо пройти співбесіду у «теоретиків» з Міністерства юстиції, а необхідний досвід не одного року.

Отже, які перспективи чекають на модернізацію БТІ, та які необхідні кроки треба зробити задля проведення ефективної на корисної реформи? Голова Української асоціації БТІ «Укртехінвентаризація» Л. Черненко вважає, що для збереження єдиної системи реєстрації прав та технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, а також з метою захисту громадян від зловживань і додаткових витрат при оформленні угод вкрай необхідно прийняти Закон «Про облік та технічну інвентаризацію об'єктів нерухомого майна» та призупинити на один рік дію таких законодавчих актів: Закон «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обмежень», Постанови Кабінету Міністрів від 22 червня 2011 р. № 703 «Про затвердження Порядку державної реєстрації прав на нерухоме майно та їх обтяжень і Порядку надання витягів з Державного реєстру прав на нерухоме майно».

У зв'язку з цим, Українська асоціація бюро технічної інвентаризації «Укртехінвентаризація» звернулася до Кабінету Міністрів з пропозицією створити комісію для вдосконалення роботи з реєстрації прав та технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна за участі представників органів місцевого самоврядування, місцевої виконавчої влади, Податкової служби, Міністерства регіонального розвитку, будівництва і ЖКГ, а також керівників БТІ.

Директор компанії «Правовий захист БТІ» Д. Павленко зауважив, що «в наших реаліях понад 90 % підприємств БТІ має форму комунальної власності. Також є державні і республіканські, тому переведення усіх БТІ в приватну форму вже на цій підставі неможливий, оскільки кожне БТІ має свій архів, який є власністю підприємства або громади. Це перше. Крім того, є трудові колективи БТІ, сформувався механізм роботи та обслуговування своєї тери-

торіальної зони. Переведення всіх БТІ та комунальної форми власності в приватну неможливий навіть і в теорії. Тут, навпаки, існує певна проблематика узаконення усталеної системи тих БТІ, які існують на сьогодні, оскільки є проблема в тому, що фахівців, які працюють у БТІ, не готує жоден навчальний заклад. А згідно з нашим законодавством, всі питання, пов'язані з отриманням освіти, з підвищенням кваліфікації, потрібно вирішувати тільки у вузах, які входять у систему вищої освіти. У жодному вузі немає подібних спеціальностей. Тому, скажімо так, переводити ті БТІ, які є, з комунальної власності в приватну неможливо, а створювати нові – ресурсів трудових фізично не буде...».

На думку макіївського міського голови А. Мальцева, «у всій діяльності БТІ найголовнішим є архів, який сьогодні перебуває там. Це найцінніше, що сьогодні є в БТІ. Воно має залишатися за територіальною громадою, залишатися об'єктом комунальної власності. Користування комерційних структур архівом має бути платним на користь місцевого бюджету».

Тим часом на зборах Асоціації міст України 15 вересня було прийнято одностайне рішення про необхідність закріплення повноважень з технічної інвентаризації за місцевою владою та звернення з цього приводу до Президента. Під даним зверненням вже поставили свій підпис близько 150 міських голів.

Зарубіжний досвід

Одну з найбільш вдалих реформ радянської системи БТІ, на думку фахівців у сфері нерухомості, здійснено в Грузії. У 2004 р. був прийнятий новий Закон про Державний реєстр, яким було створено Національне агентство громадського реєстру (НАГР) при Міністерстві юстиції. Пізніше, у 2005 р., до Закону були прийняті поправки, що визначають основні правомочності і функції Агентства цивільного реєстру (АЦР). Функціонування цих агентств значно спростило бюрократичні процедури і дало змогу населенню Грузії стати більш активними у сфері бізнесу та реєстрації земельних ресурсів та власності. Були скасовані всі інші органи громадського або цивільного реєстра, у тому числі БТІ, земельний кадастровий департамент, ВВІри тощо.

Основні функції Національного агентства публічного реєстру Грузії такі:

- ведення реєстру прав на нерухоме майно, реєстра про накладення арешту на майно, реєстру податкової застави/іпотеки;
- облік кадастрових даних про нерухоме майно; р
- реєстрація заставних прав на рухоме майно (крім механічних транспортних засобів);
- забезпечення доступності інформації про зареєстровані права та правовстановлюючі документи.

Реформа громадського реєстру, проведена в Грузії, є не тільки наочним прикладом успіху в боротьбі з корупцією, а й прикладом реформ, які можуть підвищити активність населення країни в приватному секторі.

Показовим є також приклад Естонії, яка виходила з тих самих стартових умов, що й Україна, але, на думку фахівців, вже змогла створити «з нуля» над-

звичайно ефективно законодавство у сфері реєстрації майнових прав. Естонські Закони «Про речове право», «Про кріпосну книгу» та «Про кадастр» визнаються світовими компаратівістами одними з найдосконаліших з існуючих у світі правових актів відповідної тематики. Як результат – в Естонії поки формалізовано, тобто занесено у відкриті реєстри та кадастри – 97–98 % наявної землі та нерухомості (щодо інших – тривають судові спори). Таких показників малонаселена Естонія з невеликою територією досягла за 17 років.

Імовірний розвиток подій:

– деякі експерти висловлюють побоювання, що запровадження роботи приватних структур, які поряд із БТІ отримують можливість проводити технічну інвентаризацію, може спричинити зростання кількості випадків шахрайського відчуження майна та рейдерських захватів житла. Це пов'язано зі спрощенням доступу до архіву інвентаризаційних справ, у той же час може постати проблема обміну даними з архіву різними структурами, які тепер будуть функціонувати на ринку;

– при перегляді тарифів на послуги БТІ відбувається досить тривала й жорстка процедура, в якій беруть участь управління Антимонопольного комітету та ін. структури, проте поки що невідомо, як буде складатися тариф для приватників, послуги яких, як правило, оцінюються вище.

Н. Іванова, канд. іст. наук, наук. співроб.

Законопроект «Про защиту общественной морали»: оживить мораль остроумием или умерить остроумие моралью...

Верховная Рада Украины в первом чтении приняла проект закона о внесении изменений в Закон Украины «О защите общественной морали» (№ 7132). Документ определяет правовые основы защиты общественной морали и организационных условий, способствующих реализации права на информационное пространство, свободное от материалов, представляющих угрозу физическому, интеллектуальному, моральному и психологическому состоянию населения, создание прозрачных условий ведения субъектами хозяйствования деятельности по обороту продукции сексуального или эротического характера, разграничения ответственности в сфере защиты общественной морали и усовершенствования механизмов государственного регулирования, надзора и контроля в сфере защиты общественной морали. Мероприятия по утверждению нравственности в обществе будет осуществлять Национальная комиссия

Украины по вопросам защиты общественной морали – специальный коллегиальный государственный орган.

Законопроект вызвал значительный общественный резонанс, поскольку вносит существенные изменения в регулирование деятельности информационных ресурсов Интернет и других средств массовой информации. В СМИ подробно обсуждаются и подвергаются критике ст. 10 и 11 проекта, которые регламентируют запрет производства и обращения продукции, которая наносит вред общественной морали, а также запрет ее размещения и распространения в телекоммуникационных сетях.

По мнению оппозиционных сил, документ является попыткой власти создать дополнительный инструмент давления на СМИ и интернет-ресурсы и ограничить свободу слова в стране. Истина, как известно, находится где-то между крайностями. Грань между необходимостью борьбы с терроризмом и другими проявлениями преступной деятельности и ограничением права человека на информацию о событиях и вопросах, представляющих общий интерес, тонка и преступить ее, приняв нахрапом документ с таким количеством спорных положений, было бы по меньшей мере несправедливо по отношению к обществу, которое так недавно это право получило. Общеизвестно, что актуальные проблемы борьбы с детской порнографией, наркоманией, пропагандой насилия и т. д. в Украине не решены и требуют пристального внимания как законодателя, так и правоохранительных органов. В то же время на фоне острых экономических и социальных проблем в стране произвольно возникает вопрос о нерациональном использовании законодательного ресурса. Ведь сегодня есть действующий закон о защите общественной морали, который является не менее спорным и критикуемым документом. Стоило ли выносить на рассмотрение еще один, позитивных отзывов о котором невозможно отыскать ни в электронных, ни в печатных СМИ. Необходимость его доработки и спорность многих его положений очевидна. В то же время в пояснительной записке к проекту закона сказано, что действующая редакция Закона из-за ряда недостатков, в частности несовершенства понятийного аппарата, сосредоточенности только на продукции сексуального или эротического характера, несоответствия современному уровню развития информационных технологий, отсутствия ответственности и т. д., не способна обеспечить надлежащую защиту общества от вредной информации и требует усовершенствования. При этом эксперты отмечают, что законом практически не устанавливаются критерии определения большинства перечисленных в документе противоправных деяний и факторов, вредящих общественной морали.

Самыми обсуждаемыми и критикуемыми положениями законопроекта стали широкие полномочия Нацкомиссии в сфере ограничения доступа к СМИ, которые распространяют информацию с нарушением требований, предусмотренных данным законом. Фактически определять их будут в Национальной комиссии на свое усмотрение.

Вообще значительное расширение полномочий управляющего органа является важным отличием проекта от действующего закона, что позволяет многим обозревателям утверждать, что основной целью документа является создание Национальной комиссии по вопросам защиты общественной морали, в которую, очевидно, трансформируется нынешняя Национальная экспертная комиссия (НЭК), ликвидация которой продолжается вот уже который месяц.

Новосозданный орган станет обладателем значительных прав в сфере утверждения морали в украинском обществе. По мнению же Национального совета по вопросам телевидения и радиовещания, полномочия эти «дублируют или превышают полномочия правоохранительных органов, а также Нацсовета по телевидению, что противоречит основам административной реформы, а также требует значительных бюджетных средств». Стоит обратить внимание и на тот факт, что наделяя чрезмерными полномочиями Нацкомиссию, законопроект не предусматривает контроля ее деятельности и механизм обжалования ее решений.

Директор Института медиаправа Т. Шевченко считает, что новая редакция Закона «О защите общественной морали» не улучшает, а ухудшает регулирования в этой сфере. По его мнению, действующий сейчас закон и так устанавливает много правил, способ выполнения которых непонятен, но санкции могут быть достаточно большими. «В новом законе еще четче предусмотрены возможности для закрытия СМИ за нарушение правил общественной морали. Одна из наибольших угроз – это полномочия Комиссии по защите общественной морали блокировать доступ к любым материалам, расположенным в Интернете, в частности передавать требования к провайдерам – они будут обязаны в однодневный срок снять и заблокировать любую информацию, которую комиссия сочтет нарушающей закон. ...Принятие нового закона представляет серьезную угрозу для свободы слова в Украине», – отметил Т. Шевченко.

На сайте всеукраинской общественной компании против установления цензуры СМИ и произведений искусства размещено обращение представителей информационной сферы (общественные организации, правозащитники, журналисты, интернет-разработчики и т. д.) к Президенту, министру юстиции и Председателю Верховной Рады, в котором отмечается, что указанный законопроект не соответствует критериям качества законодательства и несет угрозу реализации права каждого выражать свои взгляды, гарантированного ст. 10 Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод и ст. 34 Конституции Украины. Характерно, что в пояснительной записке к законопроекту отмечается, что одна из целей документа приведения его норм в соответствие с нормами международного права, в частности, Конвенции о защите прав человека и основных свобод по обеспечению права каждого на свободу выражения, а также Конвенции о киберпреступности.

Председатель правления правозащитного движения «Поступ», луганский правозащитник К. Реуцкий, цитируя закон в части гарантирования права на

информацию, свободную от материалов, представляющих угрозу физическому, интеллектуальному, моральному и психологическому состоянию населения, справедливо отмечает, что этим документ фактически отрицает право получать достоверную информацию о деятельности власти, «ибо ничто так не ухудшит моральное и психологическое состояние населения, как правда о тех, кому мы доверили управлять своей страной».

Закон дополнен разделом о мерах профилактического и просветительского характера и пропагандистской деятельности в сфере защиты общественной морали, участии общественности в мероприятиях по защите общественной морали, осуществлении мониторинга в сфере защиты общественной морали. В последнем определено, что мониторинг осуществляет Национальная комиссия Украины по вопросам защиты общественной морали и также к этой деятельности могут привлекаться специалисты центральных и местных органов исполнительной власти, научных учреждений, представители общественности и отдельные специалисты. Порядок проведения мониторинга также определяется Нацкомиссией. В этом контексте независимый медиа-профсоюз Украины высказал сомнения относительно последствий введения просветительских программ, «которые будет одобрять новоявленное “министерство пропаганды”». В соответствии со ст. 14 и 15 законопроекта, рекомендуемые Нацкомиссией пропагандистские материалы станут обязательными для распространения во всех учебных заведениях, независимо от их ведомственного подчинения и форм собственности», отмечают в профсоюзе.

Нововведением является ст. 18 проекта закона, которая регламентирует работу единой специализированной информационно-телекоммуникационной системы данных о состоянии общественной морали (далее «система»). Правда никакой более конкретной информации о том, что же представляет собой эта система, в законопроекте нет. Однако указано, что в нее будут вноситься данные об изменениях состояния общественной морали, ну и разумеется создаваться и формироваться система будет Национальной комиссией по вопросам защиты общественной морали, которая будет также и ее распорядителем. Информация, поступающая с информационно-телекоммуникационной системы, должна будет включать показатели, которые дают возможность постоянно отслеживать процессы и тенденции, происходящие в сфере защиты общественной морали, в том числе и негативные изменения состояния общественной морали. Также в статье сказано о том, что информация о выявленных нарушениях законодательства в сфере защиты общественной морали в системе будет немедленно направляться в правоохранительные и другие уполномоченные государственные органы для соответствующего реагирования. Также правоохранительные органы будут иметь право получать от провайдеров всю необходимую информацию о пользователях Интернета (имя пользователя, место, с которого осуществляется доступ к сети, данные о таком доступе и т. д.).

Среди тех, кто высказался против принятия данного законопроекта есть и международная организация «Репортеры без границ», которая призывает парламент отклонить во втором чтении законопроект № 7132. Негативные отзывы международной организации вызвали положения, которыми предлагается обязать интернет-провайдеров ограничивать свободный доступ к веб-сайтам, определенным Нацкомиссией по морали как эротические. Об этом говорится в обращении к Верховной Раде Украины генерального секретаря организации Жана-Франсуа Жульера. «Хотя мы понимаем ваши цели, мы крайне обеспокоены методами, используемыми для их достижения. Мы считаем, что очень расплывчатое определение запрещенного контента, возможность блокирования веб-сайтов без решения суда и неспособность учитывать право общественности на получение информации представляют собой большую опасность для свободы информации в Украине», сказано в обращении.

По мнению организации, законопроект охватывает слишком широкий круг вопросов – порнографию, противодействие фашизму, призывы к войне, оскорбление людей с ограниченными возможностями и рекламу курения, при этом ответственность остается одной и той же. Кроме того, организация выразила беспокойство в отношении того, что провокации, как, например, некорректные комментарии могут быть умышленно использованы для закрытия критических сайтов.

Подводя итоги, хочется процитировать А. Шопенгауэра, который утверждал, что проповедовать мораль легко, а обосновать ее трудно. Но придется, поскольку 9 ноября в парламенте должны состояться слушания по вопросам морали, где будет обговариваться этот законопроект. Следует отметить, что Председатель Верховной Рады В. Литвин выступает за изъятие ряда положений из закона о защите общественной морали. В то же время, по заявлению заместителя председателя фракции Партии регионов В. Колесниченко в ответ на ряд обращений общественных организаций и медийников с требованием не принимать одиозный законопроект, документ «фиксирует мнение представителей большинства и оппозиции, а также европейские нормы в вопросах общественной морали. Если мы начнем реагировать на заявления 8 или 20 общественных организаций, игнорируя мнение разработчиков, – будет непонятно, зачем вообще существует парламент». Более сдержанно, но не менее безапелляционно высказалась пресс-секретарь Президента Д. Чепак, отметив, что рассмотреть противоречия этого законопроекта более детально возможно будет уже после голосования в Верховной Раде, когда документ поступит в Администрацию Президента.

Мораль в законе, а проще говоря – цензура, явление сложное и неоднозначное, поскольку вполне может вызвать цепную реакцию и вслед за одним запретом появятся другие. Конечно, у нас есть Конституция, которая гарантирует свободу информации, но есть ли в нашей Конституции статья, которая бы хоть раз не нарушалась самим законодателем? Сегодня, когда украинское об-

щество выражает все большее недовольство происходящим в стране, принятие такого закона может стать инструментом для зачистки Интернета, для того чтобы закрывать СМИ на основании субъективных обвинений и отбирать лицензии у вещателей, в то время как должен был бы стать действенным инструментом соблюдения Основного закона Украины в сфере информации.

В об'єктиві - регіон

Ю. Якименко, мол. наук. співроб.

Проблемные аспекты социально-политической ситуации в Крыму в оценках политиков и экспертов

Сегодняшнюю ситуацию в Крыму, несмотря на проблемы социально-политического и экономического характера, эксперты в целом характеризуют как более управляемую и прогнозируемую в сравнении с периодом, предшествовавшим победе В. Януковича на президентских выборах. Процессы, происходящие во внутривластной сфере автономии, постепенно меняют облик крымского политикума. Принципиально новым явлением в этой области называют искусственную замену представителей крымской политической элиты на деятелей из других регионов и интеграцию в состав правящей партии членов других политических объединений с одновременным вытеснением с ведущих позиций наиболее одиозных политиков, ассоциировавшихся в общественном сознании с коррупцией и криминалитетом.

То, что кадровые проблемы в АРК сегодня решаются путем привлечения представителей других регионов Украины (даже на должности, которые не являются ключевыми), способно спровоцировать внутренний конфликт между различными группами в ПР, поскольку многие ее члены заинтересованы в защите собственных бизнес-интересов, которые вследствие радикальной замены крымской элиты могут быть ущемлены. Некоторые эксперты указывают, что если ситуация и далее будет развиваться в таком ключе, в перспективе это может привести к блокированию решений относительно содействия экономическому развитию региона, его модернизации, что, в свою очередь, актуализирует тему о целесообразности самого существования автономии, которую некоторые обозреватели и сегодня характеризуют как бутафорскую, а не реальную. Решение этой проблемы потребует очень осторожных шагов, по-

скольку помимо административной и бизнес-сфер неминуемо коснется также сфер межнациональных и межконфессиональных отношений на полуострове. Нарушение баланса в этих отношениях может стать и следствием обострения политической борьбы в АРК в свете приближающихся парламентских выборов. Важным фактором здесь также представляется текущий градус украинско-российских отношений, напряженность в которых отражается на ситуации в политикуме автономии. Еще один аспект проблематики связанной с Крымом заключается в общем характере социально-политического курса нынешней власти, который воспринимается обществом как продолжение либерального курса ее предшественников, противоречащего предвыборным декларациям представителей пропрезидентского лагеря. Именно эта проблема, актуальная для всей Украины, а не только АРК, будет являться в обозримом будущем основной линией конфликта между властью и обществом, теряющим возможность влиять на выбор стратегических приоритетов внутренней и внешней политики собственного государства.

Одним из наиболее актуальных политических вопросов, связанных с АРК, является сегодня назначение нового главы правительства. 7 ноября Президент В. Янукович определился с кандидатурой нового председателя Совета министров Автономной республики Крым. По его мнению, наиболее удачным кандидатом на этот пост является А. Могилев, который был уволен с должности министра внутренних дел в тот же вечер. Ранее, помимо А. Могилева, активно обсуждаемыми претендентами на кресло премьер-министра автономии были глава Севастопольской горгосадминистрации В. Яцуба, а также первый вице-премьер автономии П. Бурлаков, которого называли наиболее вероятным кандидатом.

Ожидалось, что решение по этому поводу будет принято еще 26 октября на очередном пленарном заседании крымского парламента, но как выяснилось, этот вопрос даже не был включен в повестку дня пленарного заседания.

То, что вопрос с назначением нового главы правительства АРК так долго оставался нерешенным, дало основания некоторым обозревателям констатировать, что сегодняшняя украинская власть уделяет недостаточно внимания проблемам такого региона как Крым, традиционно являющимся точкой пересечения различных внутренних и внешних политических и экономических интересов.

По мнению крымского политолога А. Никифорова, сложившаяся ситуация «является демонстрацией того, что Крым занимает не самое первое место в стремлениях нынешнего правящего режима». «Вопрос назначения премьера В. Янукович, по сути, замкнул на себе. Крым боится даже инициировать вопросы подобного рода. Получается, что Президент Украины является еще и президентом Крыма. Де-юре такой должности нет, однако де-факто она существует, так как в его полномочия входит определение главы правительства», – заявляет эксперт.

Политолог С. Киселев, коментує ситуацію, підкреслює, що «по закону, кандидатуру пропонує парламент Криму, а вона погоджується з Президентом. Парламент Криму нічого не пропонує. Може, причина криється в цьому. Ще рік тому після виборів я сказав, що політика в Криму завершилася. Тому я думаю, що не треба тут шукати якусь-то політичну підтримку, а причина знаходиться в якійсь-то іншій площині».

К слову, одразу після того, як стало відомо про рішення голови держави, на сайті ВР АРК з'явилася постанова його надзвичайного засідання 8 листопада, що складається з одного питання: «Про голову Ради міністрів Автономної республіки Крим». На засіданні парламент Криму затвердив А. Могилева головою Ради міністрів республіки («за» – 76 депутатів з 80).

Більшість аналітиків підкреслює, що важливою задачею нового керівництва автономії стане зменшення суспільного незадоволення непопулярними реформами уряду та погіршенням соціально-економічної ситуації. В які форми може влитися це незадоволення – покаже найближче майбутнє. Поки що ЗМІ звертають увагу на активізацію в Криму протестних виступів профспілок, зокрема проти пенсійної реформи та трудового кодексу в поточній редакції. Характерно, що голова кримського парламенту В. Константинов, що входить до списку 100 найбагатших людей України, вважає, що пенсійна реформа – це очевидний і необхідний крок. «Уряд йде на непопулярні, але необхідні кроки. Звичайно, вони досить болючі, але альтернативи немає. Поточні пенсії несправедливі, їх виплати здійснюються з трудом. Україна вже зараз витратить 18% ВВП на пенсійні виплати. Цей показник є одним з найвищих в Європі. У нас 10 працюючих на одного пенсіонера. Пенсійна реформа – це дуже необхідна для «економічного здоров'я» держави і затягувати з нею, на жаль, більше не можна», – заявляє В. Константинов.

Серед інших болючих соціальних проблем Криму – зростання безробіття з закінченням курортного сезону (сьогодні на одне вільне робоче місце на півострові претендують чотири людини), а також результати самого курортного сезону, розраховані властями без оптимізму. «Не радіють результати курортного сезону. На жаль, ми не отримали очікуваного результату», – заявляє Голова Верховної Ради Криму.

Багато критично налаштовані експерти та представники опозиційного табору вказують, що з призначенням нового прем'єр-міністра політична та соціальна ситуація в АРК кардинально не зміниться.

За словами лідера кримської організації партії «Батьківщина», народного депутата А. Сенченка, «кого б ні призначили, «спостерігачі» всі рівно залишаться і весь цей розподіл нікуди не денеться». Він впевнений, що «для сучасного диктаторського режиму призначення прем'єра в Криму не буде перешкодою для розв'язання земельних питань в Криму, але «с прем'єром це питання

цесс будет иметь еще более организованный характер». Паузу с назначением нового главы Совмина А. Сенченко связывает с борьбой кланов внутри партии власти и с отсутствием окончательной определенности относительно даты выборов в парламент страны.

«От крымской власти и от ...крымского премьера будут требовать двух вещей: эффективной организации разграбления Крыма и обеспечения фальсификации выборов. Потому что законным путем выиграть парламентские выборы в стране они не смогут», – убежден оппозиционный политик. А. Сенченко осуждает действия «крымской политической элиты», которая вместо того, чтобы предложить свою кандидатуру главы правительства, ждет указаний сверху. «Мы можем открыть Конституцию Крыма и посмотреть, что мы с вами как крымчане избираем Верховную Раду Крыма, которая имеет по Конституции право и обязанность предложить кандидатуру премьера, а Президент только согласовывает... Так где эти предложения от народных избранников Крыма?» – говорит депутат, указывая, что эта ситуация является следствием установленного в Украине диктаторского режима, при котором парламентская ветвь власти не способна влиять на ситуацию и лишь голосует по команде из президентской администрации.

Назначение главой крымского правительства А. Могилева, по мнению большинства обозревателей, скажется на ходе дальнейшего решения вопросов, связанных с межэтническими отношениями в автономии. Актуальность этой теме придает приближение очередных парламентских выборов, форма участия в которых меджлиса будет определена во многом в зависимости от политических решений Киева. Отметим, что лидеры крымских татар не особо довольны складывающейся на полуострове ситуацией, и в частности – усиливающимся влиянием представителей Партии регионов.

Представители оппозиции уверены, что после назначения А. Могилева автономии ожидает дестабилизация из-за непростых отношений экс-главы МВД с крымскими татарами.

Справедливость таких опасений подтверждается первой реакцией лидеров меджлиса на назначение А. Могилева. «Это самое неудачное решение, которое только можно было придумать! – возмущенно заявил глава меджлиса, народный депутат М. Джемилев. – Я не знаю, из каких соображений исходил Президент, возможно, из планов дальнейшего давления на крымских татар, но я уверен – это назначение не будет способствовать стабильности и национальному согласию в Крыму».

По словам политолога А. Форманчука, некоторое обострение межэтнических отношений в автономии после назначения А. Могилева вполне вероятно. Хотя накануне выборов это может быть на руку как крымскотатарскому меджлису, так и Киеву. «Учитывая, что татары находятся в достаточно кризисном положении с точки зрения выбора политических союзников на будущих выборах, не исключено, что они сами ищут повода для некоторого обострения

ситуации», – говорит он, подчеркивая, что «меджлис напрасно поступает таким образом, потому что возбуждает ненужное к себе внимание и антитатарские настроения, причем, не только в Крыму». Приход А. Могилева в Крым для татар, ищущих повод для проявления себя в более жесткой позиции, может оказаться очень кстати, считает политолог, и тогда, по его словам, «можно, конечно, ожидать здесь очередного витка межэтнической напряженности». «В любом случае делая ставку на А. Могилева, Президент должен учитывать крымскотатарский фактор», – подчеркивает эксперт. При этом он отмечает, что власть, гипотетически, могла бы извлечь выгоду из обострения межэтнического противостояния. «Вопрос в том, каковы планы Президента, нужно ли власти обострение в Крыму, или она стремится к сохранению прежней ситуации? Не исключено, что Центр тоже заинтересован в некотором обострении, с точки зрения эквилибристики между Западом и Россией. Нельзя исключать, что Президент мог бы получить определенные дивиденды от такой ситуации», – отметил политолог.

Обострение ситуации в Крыму, о возможности которого говорят эксперты, может подпитываться не только недовольством крымских татар новым главой правительства автономии, но и сокращением их представительства во власти, растущим противостоянием между меджлисом и пророссийскими организациями Крыма, недостаточным вниманием власти к проблемам репатриантов и т. д.

Недавно председатель меджлиса М. Джемилев на брифинге перед встречей с главами дипломатических миссий и международных организаций, аккредитованных в Украине, заявил, что украинская власть отстранилась от решения проблем крымских татар. В частности, по словам М. Джемилева, речь идет о принятии соответствующего законодательства относительно прав крымских татар, решении проблем, связанных с обустройством, социальной защитой, религией и земельными вопросами. Кроме того, он указал на проблему дискриминации крымских татар и лишения их права давать образование детям на родном языке. Также он заявил, что до сих пор нет четкого ответа власти по поводу содействия в проведении международного форума по вопросам восстановления прав крымскотатарского народа. «По имеющимся у нас сведениям, со стороны руководства Украины есть большой интерес, и в то же время определенная обеспокоенность», – отметил глава меджлиса, подчеркнув, что это мероприятие проводится не с целью «шантажировать» украинскую власть, а для содействия в решении проблем крымских татар в Украине.

О невыполнении Кабинетом Министров страны своих минимальных обязательств в текущем году по финансированию программы обустройства крымских татар М. Джемилев заявил в ходе встречи с Координатором системы ООН, постоянным представителем Программы развития ООН (ПРООН) в Украине О. Адамом. «Уже приближается к концу очередной год, а финансирование по программе возвращения и обустройства депортированных граждан так и не началось. Кроме того, со стороны государства полностью прекратилось

финансирование социальных программ», – заявил он. Председатель меджлиса также обратил внимание на активизацию в последнее время в Крыму провокационной деятельности так называемых «казачьих» организаций. «Одним из примеров такой деятельности являются попытки установления в общественных местах по всему Крыму, особенно на въездах и выездах населенных пунктов, так называемых «поклонных крестов». При этом, нас особо беспокоит то, что нынешнее руководство Совета министров Крыма потакает таким деструктивным действиям «казаков». Такой неразумной политики в Крыму не было даже в царской России, когда православие являлось официальной религией», – заявил М. Джемилев.

Лидеры меджлиса также обеспокоены сокращением представительства крымских татар в органах власти АРК. «Крымские татары составляют около 13 % населения автономии, но в структурах управления их не более 4–5 %. Меньше всего в милиции (около 2,5 %), прокуратуре (почти 3 %), налоговой инспекции. А в службе безопасности, таможенной службе, судебной системе этот процент равен примерно нулю. С приходом «донецких» он снизится еще больше», – прогнозирует М. Джемилев. При этом он подчеркивает, что идущая в Крыму смена кадров в исполнительной власти не имеет этнической направленности. По его словам, во многих случаях крымских татар освобождали от занимаемых должностей не по национальному признаку, а, скорее, потому, что эти должности нужны были для «своих» – представителей Донецкой области. По словам М. Джемилева сейчас руководство автономии более чем на 40 % составляют выходцы из Донбасса, преимущественно из Макеевки. «Практически всех крымских татар, занимавших высокие посты заместителей министров, председателей рескомитетов и начальников управлений уже успешно вынудили написать заявления об увольнении «по собственному желанию», – сообщает крымскотатарский еженедельник «Авдет».

Актуализации крымскотатарской проблематики в регионе способствовали также заявления лидеров меджлиса о том, что в Крым сегодня желают вернуться еще как минимум 120 тыс. татар. «Между Украиной и постсоветскими государствами, на территории которых все еще против своей воли остаются не менее 120 тыс. крымских татар, нет специальных соглашений, обеспечивающих им условия для беспрепятственного выезда из мест изгнания», – сообщил заместитель главы меджлиса Р. Чубаров в одном из интервью. Позже на встрече с иностранными дипломатами глава меджлиса М. Джемилев заявил о 150 тыс. человек. «К настоящему времени на своей родине, в Крыму, проживают около 280 тыс. крымских татар, что составляет примерно 13 % населения автономии. По различным оценкам за пределами Крыма на территории бывшего СССР вынужденно продолжают оставаться еще около 120–150 тыс. человек. Они не могут самостоятельно возвратиться на свою родину, воссоединиться со своими соотечественниками и родственниками», – сообщил

М. Джемилев. «Время от времени высокопоставленные чиновники и политики позволяют себе заявления о том, что, мол, следует остановить процесс возвращение крымских татар. Некоторые из них идут еще дальше, открыто оправдывая преступления, совершенные советским режимом», – заявил глава меджлиса. При этом он подчеркнул, что «все годы независимости Украины крымские татары и их представительные органы выступают монолитной прогосударственной силой в Крыму, не дающей ввергнуть полуостров в пучину политического сепаратизма, подогреваемого извне».

Крайнее недовольство вышеизложенными заявлениями М. Джемилева выразил лидер партии «Русский блок» Г. Басов. «Что касается 150 тыс. татар, понятно, что подобная идея воспринимается крайне негативно. В Крыму нет необходимости привлекать из иностранных государств дополнительных людей, тем более, другой формации, других взглядов. Это может привести к конфликтам», – заявил политик. В то же время он констатировал, что пока ни власть, ни западные дипломаты не отказываются от переговоров с меджлисом, не прошедшим регистрацию в соответствии с законами Украины. «Западные дипломаты и власть продолжают заигрывать перед нелегальной структурой», – подчеркнул лидер «Русского блока».

Наряду с этим лидеры пророссийских организаций заявили о начале подготовки «к возвращению на полуостров 800 тыс. русских, которые являются потомками 300 тыс. убитых здесь граждан в годы гитлеровской оккупации». Об этом заявил член Координационного совета русских организаций Тавриды и Севастополя, лидер казачьей общины «Соболь» В. Храмов, депортированный властями Украины, но продолжающий координировать деятельность организации на полуострове. «Мы объявляем, что начинаем подготовительную работу к этому, и приглашаем к сотрудничеству органы местной власти в виде местных республиканских, городских, сельских и поселковых отделений правящей русской Партии регионов, мы призываем к сотрудничеству в решении этой давно назревшей проблемы исполнительные органы всех уровней вообще, и Совет министров – в особенности», – заявил В. Храмов.

Тем временем украинская власть старается не идти на обострение отношений с меджлисом и демонстрирует готовность к содействию в решении проблем крымских татар. Вопросы, касающиеся межэтнических отношений на полуострове (в частности, хода рассмотрения законопроекта «О восстановлении прав лиц, депортированных по национальному признаку», финансирования программы обустройства депортированных граждан в АРК и необходимости продления реализации этого документа до 2015 г. и т. д.), обсуждались на встречах главы крымского парламента В. Константинова и заместителя председателя Совмина П. Бурлакова с Верховным комиссаром ОБСЕ по делам национальных меньшинств К. Воллебеком. В ходе встреч подчеркивалось, что значимым результатом внимания Совмина к решению проблем представителей национальных меньшинств стало укрепление межнационального и меж-

конфессионального согласия на полуострове. По словам первого вице-премьера П. Бурлакова, Европейский Союз, а также ОБСЕ являются важными партнерами руководства автономии в расширении диалога власти с национально-культурными сообществами. «Все наши действия предпринимаются в строгом соответствии со Стратегией развития Крыма до 2020 г. Мы убеждены в том, что совместная работа над ее реализацией позволит нам не только объединить представителей всех национальностей Крыма, но и пополнять бюджет для решения социальных проблем крымчан», – заявил П. Бурлаков. По словам К. Воллебека, ЕС высоко ценит подход руководства АРК к решению земельных проблем депортированных граждан и будет оказывать содействие в укреплении межнационального согласия в автономии. «Отношения ОБСЕ с правительствами Украины и Крыма всегда были тесными, и мы надеемся, что наше сотрудничество будет расширяться и укрепляться в свете будущего председательствования Украины в ОБСЕ», – заявил К. Воллебек.

Что касается земельных проблем, то несмотря на заявления представителей крымской власти об их постепенном решении, в этой сфере еще многое предстоит сделать. Отметим, что по данным Республиканского комитета по земельным ресурсам Крыма в автономии за последний год ущерб от незаконной деятельности в земельной сфере (самовольный захват земельных участков, использование земельных участков не по целевому назначению, снятие плодородного слоя почвы без специального разрешения) составил около 2,6 млн грн.

По словам первого вице-премьера АРК П. Бурлакова, в Крыму сегодня успешно освобождаются самовольно занятые земельные участки. Всего в получении земельных участков нуждаются порядка 16 тыс. крымчан, однако действующее законодательство затрудняет процесс выделения земли. «Мы можем предоставлять землю только в пределах границ населенных пунктов, такого количества участков у нас нет. Поэтому необходимо разграничить территорию, разработать градостроительную документацию и выполнить целый ряд процедур», – говорит чиновник. «Мы зависим от действующего законодательства, но продолжаем активную работу. Эти проблемы, безусловно, надо решать, поскольку они касаются всех жителей Крыма», – заключил П. Бурлаков.

Меджлис сомневается в эффективности действий власти в этой сфере. В частности, его представители подвергли критике Генеральный план развития Симферополя на период до 2026 г., который по их мнению «не учитывает интересы депортированных граждан и фактически игнорирует их конституционное право на получение земли для строительства индивидуального жилья на территории столицы Крыма». «Игнорирование потребностей граждан в индивидуальных земельных участках приведет, наверное, к нехорошим явлениям. Мы после того, как был избран Президент, не проводим акции протеста. В Джаргты шел хорошим путем. Но сейчас пластинка поменялась», – заявил глава комиссии меджлиса по земельным вопросам З. Куртумеров. В свя-

зи с этим глава земельной комиссии меджлиса считает необходимым в кратчайшие сроки произвести корректировку Генерального плана развития Симферополя в части определения планировочных зон, чтобы обеспечить возможность предоставления участникам «полян протеста» и славянских земельных пикетов участков для строительства и обслуживания жилых домов на территории столицы Крыма и решить вопрос об освобождении тех самовольно занятых земельных массивов, которые расположены в охранных зонах водоемов, кладбищ, подземных инженерных коммуникаций и высоковольтных линий электропередач.

То, как будут решаться все эти вопросы, во многом повлияет на расстановку сил в крымском политикуме накануне парламентских выборов, к которым уже начали подготовку ведущие политические силы региона. Эксперты утверждают, что «крымская двухпартийность» включающая Партию регионов и систему представительских органов крымских татар, которая, преимущественно, будет определять политическую ситуацию в Крыму, в обозримом будущем может оставаться достаточно стабильной, но политический вес той или иной силы может меняться в зависимости от обстоятельств. При этом реальный вес политического влияния меджлиса может быть больше, чем процент его присутствия в местных советах, в силу более высокой степени организованности и уровня пассионарности крымских татар.

Вопрос о том, в какой форме меджлис примет участие в избирательной кампании, сегодня открыт. По словам М. Джемилева, представители крымскотатарской общины будут проводить переговоры с различными политическими силами по поводу присоединения и поддержки на следующих парламентских выборах. Но на поддержку с их стороны может рассчитывать только заведомо проходная политическая сила. «Я бы сказал, что у крымских татар не столь много голосов, чтобы существенно влиять на проходимость партии в Верховную Раду, а поэтому должны быть заранее уверены, что эта политическая сила является проходной», – заявляет М. Джемилев. «Все эти годы мы были в союзе с Народным Рухом Украины, но как будет на предстоящих в 2012 г. парламентских выборах, пока непонятно. Похоже, Народный Рух будет с “Батьківщиной” Ю. Тимошенко, а крымские татары пока не определились», – подчеркивает глава меджлиса. При этом, по его заверению, на недавней встрече с лидером партии «УДАР» В. Кличко каких-либо договоренностей по поводу выборов «не было и не могло быть до решения курултая». Как отметил М. Джемилев, рейтинг этой партии, по разным данным, составляет от 2 % до 8 %.

Говоря об отношениях меджлиса с партией «Фронт змін», М. Джемилев отметил, что по многим вопросам «точки зрения совпадают». «Коллеги в меджлисе довольно много говорят о целесообразности союза», – сообщил он.

Эксперты также склоняются к мнению, что именно «Фронт змін» – наиболее приемлемый вариант для меджлиса, учитывая, что его давний партнер Народный Рух Украины потерял какие-либо шансы вновь оказаться в Верховной

Раде. «Мне кажется, что с В. Кличко это менее вероятно, во-первых, потому что самому В. Кличко не гарантировано место в парламенте, в отличие от того же А. Яценюка, которому сейчас отдают третье место после Партии регионов и “Батьківщини”», – заявляет политолог Т. Березовец.

Крымский политолог А. Никифоров также считает, что в случае создания предвыборного альянса с меджлисом партия В. Кличко может рассчитывать на определенный процент голосов крымских татар, однако это не будет гарантировать ему прохождение в парламент. «Все зависит от того, как на это отреагирует остальная Украина, потому что крымчане – люди разумные, они прекрасно разделяют политику и бокс, даже несмотря на полтора года правления “правительства реформаторов”. Поэтому шансы самого В. Кличко на какую-то поддержку в Крыму близки к нулю. В случае, если он подцепит к себе меджлис, то своих обычных 6 % крымских голосов меджлис может ему добавить, потому что, как показывает подсчет результатов всех этих выборов, поддержка меджлиса дает плюс 6 %, а без его поддержки все эти партии, к которым, по всей видимости, будет принадлежать и “УДАР”, больше одного процента не набирают», – отметил эксперт. В то же время, по его словам, как эти 6 % будут сочетаться с общенациональным уровнем поддержки партии В. Кличко – вопрос непосредственно к М. Джемилеву. «Обычно прежние политические партнеры меджлиса из украинских партий были проходными в украинский парламент, и тот же самый М. Джемилев именно благодаря этому ... в депутатских креслах уже несколько каденций. Он ни разу не побеждал на округе, в отличие от того же Р. Чубарова, который проходил по округу. М. Джемилев по сути дела свою политическую карьеру сделал на удачных альянсах. Будет ли этот альянс удачным, еще раз повторю, это все к М. Джемилеву. Но если он готов к подобного рода союзу, что-то, наверное, есть такое, что заставляет его быть убежденным в том, что этот самый “УДАР” пробьется в украинский парламент и настолько пробьется, что там хотя бы его одного можно будет снова в это депутатское кресло посадить», – прокомментировал политолог ситуацию вокруг проблемы участия меджлиса в выборах.

Представители Партии регионов также осознают необходимость активизации действий по увеличению уровня политического влияния в регионе. На недавней конференции Крымской республиканской организации ПР, замглавы крымских «регионалов» П. Бурлаков заявил, что в Крыму местные организации Партии регионов должны провести анализ своей работы. «Мы отдаем себе отчет, что у нас есть много недоработок, в том числе организационного характера. Парторганизациям необходимо провести оперативный анализ всего, что и как удалось сделать, чтобы определить не только наши сильные стороны, но и выявить все слабые места, предложить реальные механизмы выравнивания ситуации», – сказал П. Бурлаков.

Недостатком работы представителей ПР в Крыму П. Бурлаков назвал то, что некоторые депутаты не отчитываются перед избирателями о своей рабо-

те. Некоторые депутаты крымского парламента, председатели и депутаты местных советов не приняли участие в отчетах перед избирателями путем проведения публичных слушаний. «Такая позиция противоречит принципам нашей партийной организации, грубо нарушает внутривпартийную дисциплину и наносит серьезный ущерб нашему общему делу», – сказал П. Бурлаков. По его словам, успех команды ПР зависит от добросовестности в работе, четкого понимания поставленных задач, а также «грамотных, взвешенных и своевременных решений и действий». Одним из важных аспектов деятельности партии стал рост медиа-активности крымских «регионалов». Крымские обозреватели отмечают, что в последнее время на сайтах органов власти Крыма появляются имиджевые материалы, популяризирующие партию.

В частности, такие статьи были размещены на сайтах горсоветов Алушты и Джанкоя. Некоторые обозреватели отметили, что появление сообщений подобного характера на официальном сайте органа власти свидетельствует о том, что местная власть игнорирует законы о местном самоуправлении и о противодействии коррупции, в соответствии с которыми органы власти не могут предоставлять какие-либо преференции политическим партиям или отдельным политикам, а местное самоуправление должно осуществляться на принципах законности и быть вне политики. «Об усилении сотрудничества с Партией регионов вплоть до объединения ведут переговоры несколько крупных политических сил. Это показатель успешности программы реформ В. Януковича. В условиях мирового кризиса все здоровые силы в обществе объединяются, чтобы совместными усилиями преодолеть трудности – консолидация позволяет оперативно принимать эффективные решения и успешно претворять их в жизнь», – говорится в сообщении, размещенном на сайте горсовета Алушты, и уточняется, что накануне нового политического сезона идет речь об объединении с Партией регионов партий-коллег по парламентскому большинству – «Сильной Украины» и Народной партии Украины.

Отметим, что большинство членов Крымской республиканской организации партии «Сильная Украина» поддерживают идею объединения с Партией регионов. Об этом, в частности, заявляет руководитель секретариата КРО «Сильной Украины» С. Пастушок. «Точно так же и лидер республиканской парторганизации, глава бюро В. Пальчук высказал свою точку зрения в поддержку решения С. Тигипко», – отметил он. В то же время политик уточнил, что объединительный процесс неоднозначно воспринят некоторыми членами партии и в настоящее время идет внутривпартийная дискуссия. При этом, по его данным, количество членов политсилы в Крыму пока не изменилось, их по-прежнему насчитывается около 3 тыс. человек. По словам С. Пастушка, на уровне центральных органов Партии регионов и «Сильной Украины» созданы рабочие группы по объединительному процессу. «Не слиянию, а объединительному процессу», – подчеркивает С. Пастушок.

Исход избирательной гонки и перспективы укрепления вертикали власти в Крыму будут определяться помимо прочего тем, что объединительные процессы в пропрезидентском лагере происходят на фоне некоторой трансформации «пророссийского» образа нынешней власти, в свете непростых отношений с РФ. Этот процесс накладывается на общее ухудшение социального положения большинства населения вследствие кризиса в экономике и непопулярных реформ власти. Некоторые эксперты в связи с этим указывают на возможную потерю Партией регионов части сторонников на Юго-Востоке страны и, в частности, в АРК. Оппозиция же прогнозирует массовые волнения граждан с целью замещения действующей власти, хотя руководствуется при этом скорее политическими соображениями, чем адекватным анализом сложившейся ситуации.

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Президент Украины В. Янукович и президент Туркменистана Г. Бердымухамедов 12 сентября, в Ашхабаде подписали совместное заявление о развитии отношений дружбы и сотрудничества между странами.

Президенты также подписали договор между Украиной и Туркменистаном о долгосрочном торгово-экономическом сотрудничестве. Кроме того, в присутствии глав государств были подписаны следующие двусторонние документы: соглашение о сотрудничестве между Национальной академией наук Украины и Академией наук Туркменистана; программа сотрудничества в области культуры между министерством культуры Украины и министерством культуры и телерадиовещания Туркменистана на 2012-2014 годы; программа сотрудничества между министерствами иностранных дел Украины и Туркменистана на 2012 год; соглашение между правительствами Украины и Туркменистана о сотрудничестве в сфере образования (*ИА REGNUM <http://www.regnum.ru/news/1444616.html>*). – 2011. – 12.09).

* * *

Возможности взаимодействия между Башкирией и регионами Украины в сфере образования, культуры и науки обсудили Чрезвычайный и Полномочный посол Украины в Российской Федерации В. Ельченко и заместители премьер-министра правительства Башкирии А. Махмутов и З. Рахматуллина.

Посол Украины подчеркнул значимость возрождения студенческих обменов и визитов. Он также отметил, что реальные шаги уже осуществляются на уровне учебных заведений: в этом году два высших учебных заведения Уфы подписали соглашения о сотрудничестве со своими украинскими коллегами.

З. Рахматуллина в свою очередь отметила перспективность такого рода связей и выразила готовность к сотрудничеству в гуманитарной сфере (*ИА REGNUM* (<http://www.regnum.ru/news/1447912.html>). – 2011. – 22.09).

* * *

Министерство образования и науки, молодежи и спорта обратилось с письмом к руководителям высших учебных заведений III-IV уровней аккредитации для предоставления своих предложений о направлении кандидатов на обучение в 2012/2013 учебном году в Университет Кембриджа.

В 2012/2013 учебном году финансовую помощь получают граждане Украины, желающие пройти одногодичный курс магистратуры в Университете Кембриджа по одной из 50 гуманитарных специальностей.

Претенденты должны иметь, или получить к лету 2012 года высшее образование по образовательно-квалификационному уровню бакалавра и иметь высокие результаты в учебе и научной работе, что дает возможность поступать на учебу в магистратуру по соответствующей специальности, а также на высоком уровне владеть английским языком.

Стипендия будет обеспечивать оплату обучения и проживания в Кембридже, а также расходы на содержание студента.

Прием заявлений на обучение в Университете Кембриджа осуществляется в период с 1 сентября по 2 декабря, отбор соискателей стипендии проводит специальный комитет Университета Кембриджа, отобранные кандидаты на обучение получают сообщение в мае 2012 года (*Ирта-факс* (<http://irtafax.com.ua/news/2011/09/2011-09-15-03.html>) – 2011. – 15.09).

Аерокосмічна і авіаційна галузі

Днепропетровск поддерживает имидж ракетостроительной столицы Украины. На «Южмаше» в завершающей стадии находится строительство первой украинской ракеты-носителя «Циклон-4» (предыдущие поколения «Циклонов», как и все семейство ракет-носителей «Зенит», проектировались еще в советское время). О новой ракете разговоры пошли еще в 2002 году, а вскоре начали разрабатывать проект. Как рассказали в КБ «Южное», она рассчитана на запуск коммерческих и научных спутников, а также космических аппаратов малого и среднего веса (до 6 тонн) и запускать «Циклон-4» собираются с бразильского космодрома «Алкантара» (плавучий комплекс в Тихом океане).

По словам ученых КБ «Южное», в разработке проекта принимали участие ученые из Днепропетровска, Киева и Харькова. Новая ракета существенно модернизирована – сконструирована новая, третья ступень, новая высокоточная современная система управления, новый способ заправки.

Для того, чтобы достроить ракету-носитель, руководители КБ «Южное», заручившись государственными гарантиями (вопрос решался на заседании Кабмина), взяли кредит в 260 млн дол. в украинском отделении Сбербанка России.

Как сообщил Э. Кузнецов, советник гендиректора Национального космического агентства Украины, первый запуск намечен на конец 2012 года с космодрома «Алкантара». Все основные комплектующие ракеты – отечественного производства за исключением нескольких заграничных деталей. Нынешняя ракета-носитель – это усовершенствованная модификация «Циклона-3» (*Мурошниченко М. Украинская ракета полетит в космос в кредит // Сегодня (HYPERLINK (<http://www.segodnya.ua/news/14292510.html>)). – 2011. – 27.09).*

* * *

Российско-украинская ракета Зенит-3SL с разгонным блоком ДМ-SL вывела европейский спутник связи Atlantic Bird 7 на орбиту в рамках программы Морской старт (Sea Launch). Старт ракеты Зенит-3SL производства украинского КБ Южное с разгонным блоком производства РКК Энергия был осуществлен с платформы в Тихом океане.

Спутник Atlantic Bird 7 массой около 4,6 тонны принадлежит концерну Eutelsat и сконструирован EADS Astrium. Ожидается, что спутник проработает на геостационарной орбите более 15 лет и будет обеспечивать цифровое телевидение и доступ к сети интернет на Ближнем Востоке, севере и северо-западе Африки. Спутник создан на платформе Eurostar E3000, как и российский спутник связи Экспресс-AM4, на его борту 56 транспондеров Ku-диапазона.

До настоящего времени по программе Морской старт осуществлено 30 пусков ракет-носителей Зенит-3SL с подвижной стартовой платформы в Тихом океане, из которых один был частично успешным, и два – аварийными (*Корреспондент.net (<http://korrespondent.net/tech/technews/1265043-rossijsko-ukrainskaya-raketa-vyvela-na-orbitu-evropejskij-sputnik>)). – 2011. – 25.09).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

Підписано ряд угод про організацію спільних наукових проектів між вищими навчальними закладами Черкаської області, зокрема Черкаським національним університетом ім. Богдана Хмельницького, Уманським державним педагогічним університетом ім. Павла Тичини, Черкаським державним технологічним університетом та Національним гірничим університетом.

Співпраця передбачає декілька основних засад, зокрема обмін педагогічним та технічним досвідом, проведення спільної конференції щодо ефективного впровадження «Болонського процесу», ліцензування та акредитація вищих учбових закладів, спільний розвиток інноваційних структур, а також

співпрацю у сфері екології, зокрема впровадження інженерного захисту оточуючого середовища й розробка новітніх методів переробки відходів. Ці угоди також передбачають широку співпрацю між науковими центрами та структурними підрозділами університетів, а також обмін студентами як у науковій, так і у творчій сферах діяльності.

Напередодні, під патронатом Черкаської облдержадміністрації, відбулося засідання круглого столу, у ході якого гості з Дніпропетровська представили черкаським колегам інноваційні проекти, що на сьогодні активно впроваджуються у вугільній промисловості, проте в майбутньому можуть приносити користь цій області, адже Черкащина має родовища бурого вугілля – Козацьке, Рижанівське, Юрківське у Звенигородському районі, Новоселицьке, Мокрокалігирське у Катеринопільському, Тарнавське у Монастирищенському району.

Гості представили також один із останніх напрямків діяльності – космічний дистанційний агромоніторинг, який дає можливість проводити оперативну класифікацію місцевості по типу агрокультур, ґрунтів, а також відстежувати яружно-балочні структури та можливі паводки.

Ініціював це співробітництво голова Черкаської облдержадміністрації, Герой України С. Тулуб, який переконаний, що подібна співпраця стане цінним досвідом для всіх учасників (*«Дніпроград»* (<http://dniprograd.org/ua/news/society/10477>). – 2011. – 8.09).

Охорона здоров'я

Украинский государственный научно-исследовательский институт медико-социальных проблем инвалидности МЗ Украины празднует 85-летие.

Это единственное в Украине медицинское учреждение, в котором не только лечат людей с ограниченными возможностями, но и активно занимаются профилактикой и изучением болезней, приводящих к инвалидности.

Сегодня в Украине проживает 2,5 млн людей с ограниченными возможностями, поэтому работа института чрезвычайно важна. Ежегодно здесь создают несколько медицинских изобретений, проводят диагностику, лечение и реабилитацию более 7 тыс. пациентов. Своей повседневной практической деятельностью коллектив института способствует восстановлению трудоспособности больных, возвращает их к общественно-полезному труду.

Специалисты института работают над совершенствованием медико-социальной экспертизы при различных заболеваниях, развивают сеть экспертных комиссий и стационарных учреждений социального обеспечения. Научные сотрудники и врачи института оказывают значительную методическую, консультативную, лечебную и диагностическую помощь во всех областях Украи-

ны и активно сотрудничают со своими зарубежными коллегами (*Invak.info* (<http://invak.info/content/view/13756/30>). – 2011. – 26.09).

* * *

Специалисты центра нефрологии и гемодиализа Дунайской бассейновой больницы на водном транспорте (Измаил) разработали лекарство, способное быстро и эффективно преодолевать последствия укуса самки каракурта.

Хотя смертельных случаев за последние годы не зафиксировано, пострадавшие, как правило, много дней проводят в больнице.

Лучшим средством для нейтрализации яда считается противокаракуртовая сыворотка. Но она довольно дорогая – доза стоит 150–200 дол. – и не всегда есть в больницах. Без сыворотки, обычными средствами, лечение может затянуться на несколько недель, причем часто с неопределенным исходом (могут возникнуть разнообразные осложнения). Но украинские медики нашли другой способ борьбы с последствиями укусов пауков.

Как рассказала заведующая центром нефрологии и гемодиализа ДББ Е. Рыкова, пострадавшим в условиях стационара вводится гипохлорит натрия – сильный окислитель, способный за 2–3 дня разрушить яд каракурта. Этот препарат известен и широко применяется в разных медицинских целях, но для борьбы с последствиями укуса паука его впервые начали использовать именно здесь. Гипохлорит натрия получают из обычного физраствора с помощью электрохимической спецустановки ЭДО-4.

Метод уже взяли на вооружение все медучреждения Одесской области. Больным лекарство предоставляется бесплатно (*Одесские ученые сделали сенсационное открытие: науки больше не страшны // Репортер* (<http://www.reporter.com.ua/news/cfjr/>). – 2011. – 21.09).

Наукові видання

Учёными экономистами Луганского национального аграрного университета ведётся плодотворная научная работа, результатом которой является многочисленные публикации научных статей, тезисов в различных сборниках и журналах Украины и за рубежом, а также издание монографий и учебных пособий. Результатом научной работы в последнее время стали пять монографии и учебно-методических пособий.

Хорошим помощником преподавателям и студентам станет второе издание учебно-методического пособия «Особенности экономической политики государства в Украине в современный период развития экономики», подготовленное на кафедре экономической теории и маркетинга. Авторы пособия – профессор, академик, ректор ЛНАУ В. Г. Ткаченко, профессор В. И. Богачёв, доцент

С. Л. Катеринец – аналізують стан економіки в сучасний період розвитку, причини економічного кризи в країні, особливості сучасного світового фінансового кризи; визначають головні завдання економічної політики держави та важелі її використання: основні макроекономічні показники, головні види державної політики, важливі методи господарювання в умовах ринку. В книзі викладені основні положення економічної теорії, сутність, роль і місце підприємства в системі пропозицій, сутність прибутку та способи його формування.

Визначена пріоритетна роль АПК України, а також важливість визначення ціни землі в сучасних умовах.

Одним із перших навчальних посібників з аграрної специфіки, рекомендованих Міністерством освіти та науки, молодіжної та спорту України, стало «Корпоративне управління». Видання, авторами якого виступили професор В. М. Гончаров, доценти Н. В. Зось-Кіор та В. Ю. Ільїн, розкриває сутність корпоративного управління та систему корпоративних відносин, а також практичні аспекти формування та функціонування корпоративних структур.

Дві монографії вийшли під керівництвом професора В. Н. Гончарова – «Формування організаційної культури підприємства» та «Методи діагностики при адміністративному управлінні стану маркетингової діяльності на підприємстві». В першій монографії розглянуті питання дослідження розвитку організаційної культури підприємств, визначені її цілі та складові, наведено передумови її формування в діяльності підприємств АПК. В книзі досліджені фактори та інструменти впливу на організаційну культуру підприємства АПК, розглянуті підходи та методи її оцінки; запропоновано підхід до формування механізму управління нею. Розглянуто спосіб розвитку організаційної культури підприємства з метою залучення вузів для надання освітніх послуг.

Монографія «Методи діагностики при адміністративному управлінні стану маркетингової діяльності на підприємстві» призначена в більшій мірі маркетологам. В ній розглянуті актуальні проблеми забезпечення високого рівня маркетингової діяльності на підприємстві на прикладі підприємств м'ясопереробної промисловості. Управління розглянуто з позицій інноваційного та адміністративного управління. Описані сучасні методи діагностики стану маркетингової діяльності підприємства.

Монографія «Виклики глобалізації та антикризовий менеджмент на підприємствах в сучасних умовах господарювання» (автори Букреев А. М., Гончаров В. Н., Шевченко М. Н., Зось-Кіор Н. В., Ільїн В. Ю., Поджидаяев А. Е.) – результат співпраці вчених-економістів ЛНАУ з російськими дослідниками. Науковий труд присвячений дослідженню сутності, змісту та особливостей кризового менеджменту на підприємствах РФ та України в умовах глобалізації. Розглядається організаційно-економічний механізм антикризового управління, зв'язуючий організаційні, управ-

ленческие и экономические аспекты по выводу предприятий из кризисной ситуации, раскрыты методы диагностики кризисной ситуации, даны рекомендации по проведению стратегического анализа и выбора стратегии предприятия в условиях кризиса с применением экономико-математических методов.

Все новые издания учёных экономического факультета представляют собой наиболее актуальные исследования в различных направлениях экономики, которые будут полезны при осуществлении учебного и научного процесса учёным и преподавателям, аспирантам, магистрантам и студентам, а также практикующим экономистам и предпринимателям (*Луганский Портал Топ* (<http://www.top.lg.ua/news/?id=25815>). – 2011. – 27.09).

Наука і влада

У Комітеті з питань науки і освіти обговорено питання щодо державної підтримки видання та використання «Словника української мови» у 20 томах. Заслухавши інформацію про розроблення, видання та використання академічного тлумачного «Словника української мови» у 20 томах, члени Комітету зазначили, що великі тлумачні словники, які відображають стан розвитку, рівень унормування державної мови, завжди є предметом особливої уваги і піклування цивілізованих держав, як символ самосвідомості, національного єднання та міжнародного визнання.

Комітет вирішив вважати видання та використання Словника одним з пріоритетних при підготовці до святкування 25-річчя незалежності України.

Зокрема, Комітетом рекомендовано Кабінету Міністрів забезпечити всебічну державну підтримку створенню, виданню, розвитку та широкому впровадженню паперової та електронних версій зазначеного словника у суспільну практику – освіту, культуру, науку, законотворчу та правозастосовну діяльність, державне і приватне діловодство, інформаційні технології, індустрію знань тощо.

Також рекомендовано щорічно протягом 2012–2016 років передбачати у Державному бюджеті України кошти для Національної академії наук цільовим спрямуванням на укладання та видання Українським мовно-інформаційним фондом НАН України Словника накладом не менше 50 тис. примірників для забезпечення українських шкіл, бібліотек, вищих навчальних закладів, державних та наукових установ.

Крім того, Комітет рекомендує уряду затвердити Державну цільову програму розвитку національної словникової бази.

Кабінету Міністрів також рекомендовано при формуванні заходів щодо розвитку електронного урядування в Україні передбачити створення системи лінгвістичного забезпечення електронного урядування на основі розвитку та застосування електронного варіанту Словника та включення Національної

словникової бази України як окремої підсистеми до Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів України.

Завдяки зусиллям НАН України розроблено унікальну комп'ютерну технологію створення лексикографічних систем, що дозволило не лише сформувати електронну базу даних тлумачного Словника, але й створити цілий ряд інших інноваційних цифрових мовно-інформаційних систем нового покоління. Ця технологія природно адаптується до створення словникових систем будь-якими мовами світу і створює передумови для трансферу вітчизняних лінгвістичних технологій.

У серії “Словники України” наприкінці минулого року накладом 1000 примірників видано перший том Словника, який вже одержав позитивні відгуки науково-культурної громадськості України (*Офіційний сайт Верховної Ради України* (http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=283456&cat_id=37486). – 2011. – 13.09).

Проблеми інформатизації

Т. Гранчак, заввідділу НБУВ, канд. іст. наук.

Взаємодія бібліотек з владними структурами у сфері політичної комунікації

Бібліотека як інтегративний соціальний інститут, що включений до різних підсистем суспільства, зі зміною ролі інформації в житті соціуму стає опорним центром соціально-комунікаційної структури. **Водночас її можливості у процесах політико-комунікаційної взаємодії поки що недостатньо досліджені.**

В контексті соціально-комунікаційної теорії бібліотечну діяльність розглядали В. О. Ільганаєва, М. С. Слободяник, Ю. М. Столяров, А. В. Соколов та ін.

Висвітленню різних аспектів діяльності бібліотек, закономірностей та тенденцій їх розвитку, ролі і місця у системі соціальних комунікацій останнім часом присвячені праці Я. Л. Шрайберга, О. С. Онищенко, Б. Ф. Володіна, В. М. Горового, Г. В. Шемаєвої, Н. Г. Грабар, В. Копанєвої.

Водночас проблема функціонування бібліотечних установ у системі політичних комунікацій до останнього часу залишалась поза увагою дослідників, їх потенціал у налагодженні ефективного інформаційно-аналітичного супроводу суспільно-політичних процесів потребує додаткового вивчення.

Отже, метою даної статті є висвітлення одного з аспектів функціонування бібліотек в системі політичної комунікації, а саме – їх політико-комунікативної взаємодії з владними структурами.

Бібліотеки мають тривалий і багатоманітний досвід функціонування в системі політичної комунікації. Утім, на підставі аналізу цього досвіду можна виділити **два загальні напрями комунікативної активності бібліотечних установ як суб'єктів цієї системи: комунікативна взаємодія з владними структурами та комунікативна взаємодія з елементами громадянського суспільства.**

Принципові особливості комунікативної взаємодії бібліотек з владними структурами визначаються, з одного боку, типом політичного режиму, ступенем зацікавленості влади в активному «підключенні» бібліотечних установ до процесу прийняття політичних рішень, з іншого – статусом бібліотеки, її місією.

Залучення повною мірою тих широких можливостей, якими володіють бібліотеки, у справі політико-правового інформування та забезпечення інформаційного супроводу процесів політичної комунікації відбулося, в першу чергу, в країнах західної демократії. По-перше, як зазначалось, демократичні політичні системи більш гнучко реагують на зміни, що відбуваються у світі, у зв'язку з чим тут швидко формується нове коло потреб, необхідною умовою вирішення яких стає залучення до процесу прийняття рішень додаткових соціальних інститутів – бібліотек, налагодження ними ефективного інформаційного супроводу суспільно-політичних процесів, що відбуваються у державі. По-друге, високий економічний рівень розвитку цих країн дав змогу забезпечити новим напрямом бібліотечної діяльності адекватну вимогам до неї матеріальну-технічну базу.

Разом з тим, перебільшенням було б стверджувати, що в країнах з недемократичними режимами потенціал бібліотек у політичній комунікації владою не використовувався. Особливо, враховуючи ту обставину, що Інтернет з його широкими можливостями надання доступу до інформації, з'явився порівняно недавно. У пошуках потрібної інформації користувач, тоді ще читач, був приречений прийти до бібліотеки. Розуміючи це, влада ставила перед бібліотеками додаткове завдання сприяти вихованню громадськості в дусі відданості пануючому режиму. Суттєве ідеологічне навантаження, безумовно, впливало на функціонування бібліотек, починаючи з процесу комплектування фондів і закінчуючи бібліотечними культурно-просвітними заходами. Намагаючись в таких умовах виконати покладені на неї функції, бібліотека, по суті, сприяла збереженню владного статусу пануючих політичних сил, а не гармонійному розвитку суспільства і політичної системи, в силу чого можливості бібліотечних установ використовувались не повною мірою. Можна стверджувати, що умови недемократичних режимів стримували розкриття і реалізацію бібліотечного потенціалу, визначали однобічність розвитку бібліотечних функцій.

Масштаби і напрями співпраці бібліотек з владними структурами у сфері політичної комунікації значною мірою залежать також від статусу бібліотеки. За цим критерієм можна виокремити три групи бібліотек:

Бібліотеки урядових департаментів, для яких забезпечення інформаційного супроводу політичного процесу є місією. За визначенням Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій ІФЛА (IFLA), до таких бібліотек відносяться будь-які бібліотеки, що створені і повністю підтримуються урядовими структурами для їх першочергового обслуговування, хоча решта аудиторії може бути і ширше [3];

національні бібліотеки, для яких універсальний характер та широкі можливості дають змогу здійснювати додатковий напрям діяльності – інформаційний супровід політичних процесів, та авторитет яких стимулює владу до співпраці. За класифікацією ІФЛА, національні бібліотеки слід відносити до бібліотек урядових департаментів, оскільки вони засновуються державою. Водночас, все ж таки, їх місія дещо ширша, ніж обслуговування владних структур, тому пропонується вивести їх в окрему групу;

публічні та регіональні бібліотеки, які виконують допоміжну роль, взаємодіючи з владою на місцевому рівні.

За класифікацією ІФЛА, бібліотеки урядових департаментів, у свою чергу поділяються на три види:

I. Бібліотеки законодавчої влади:

1. Парламентські бібліотеки – для підтримки законодавчої влади / парламенту та їх персоналу на національному рівні і, як правило, виключно для їх користування. У парламентських бібліотек свій власний набір стандартів, створених ІФЛА.

2. Бібліотеки державної законодавчої влади / асамблей – в деяких країнах існує державна або регіональна законодавча влада, і в кожній є бібліотеки для обслуговування їх штату.

V. Бібліотеки виконавчої влади: виконавча частина уряду складається з міністерства інших органів, які відповідають за керівництво урядовою політикою. Якщо політика вимагає децентралізації, то може бути створений ряд інших, підзвітних головному органу, підрозділів.

1. Бібліотеки міністерств / департаментів: вони обслуговують, головним чином, тих, хто приймає рішення, адміністраторів та інших службовців відповідних міністерств і управлінь. Вони збирають інформацію, що стосується саме цих організацій. В рамках своєї компетенції вони можуть також надати інформацію і тим, хто займається дослідницькою роботою.

2. Бібліотеки урядових агентств / організацій / проєктів: ці бібліотеки, в основному, обслуговують згадані організації відповідно. Агентства фінансуються державою і, як правило, автономні, проте, потрапляють під контроль уряду, або конкретного управління або міністерства.

3. Бібліотеки державних, регіональних і місцевих урядів: вони служать урядам на всіх згаданих рівнях, підтримуючи обраних представників, адміністрації та їх службовців. Вони можуть також діяти як публічна бібліотека для місцевого населення.

4. Бібліотеки дипмісій / посольств: ці бібліотеки створюються, перш за все, для допомоги дипломатам та іншим службовцям посольств. Вони також можуть виконувати роль у просуванні торгівельних, культурних і інших інтересів країни і бути джерелом інформації про країну для місцевого населення.

5. Національні бібліотеки: Сектор національних бібліотек можна розділити на два типи. Перший, коли Національна бібліотека є депозитарієм для друкованої культурної спадщини країни. Другий складається із спеціалізованих бібліотек, таких, як Національна наукова бібліотека, Національна сільськогосподарська бібліотека, Національна медична бібліотека і т. д. Їх можна вважати різновидом урядових бібліотек, але часто вони розглядаються як окремий вид, залежно від національних обставин.

С. Бібліотеки судової влади:

1. Бібліотеки Верховного суду: Верховний суд – це вища судова влада в країні. Його бібліотека обслуговує судову владу, персонал судів і дуже часто використовується для отримання довідок, а також як сховище юридичної інформації.

2. Інші судові бібліотеки: Верховні суди і суди нижчого рівня повинні мати свої власні бібліотеки з метою допомоги суддям і персоналу судів. Ці бібліотеки значно відрізнятимуться за розміром [1].

Виходячи з вищевикладеного, для вивчення позитивного досвіду взаємодії бібліотек з владними структурами в системі політичної комунікації актуальним є виявлення закономірностей та специфіки функціонування парламентських бібліотек країн західної демократії та президентських бібліотек.

В «Рекомендаціях для бібліотек урядових департаментів» Секції урядових бібліотек ІФЛА (<http://www.ifla.org/en/government-libraries>) визначається основне завдання таких бібліотек: «Бібліотеки урядових департаментів надають інформацію політичним діячам, урядовим службовцям і, іноді, широкій громадськості. Важливо, що бібліотеки урядових департаментів організуються і управляються таким чином, щоб збирати і надавати інформацію, найбільш необхідну тим, хто приймає урядові рішення, державним службовцям і широкій громадськості» [3].

За досвідом та масштабами діяльності першість серед таких бібліотек посідає **Бібліотека Конгресу США (Library of Congress)** (<http://www.loc.gov>), заснована Конгресом Сполучених Штатів Америки ще у **1800 році** з метою більш повного виконання ним обов'язків, встановлених Конституцією. Одночасно у складі Конгресу був сформований Об'єднаний Комітет по Бібліотеці з представників обох палат. Очолює Бібліотеку Бібліотекар Конгресу, кандидатура якого висувається Президентом і затверджується Сенатом.

Поступово діяльність Бібліотеки розширилася від виконання обмежених реферативних функцій до підтримки складної універсальної інформаційно-аналітичної системи, змінилась і роль її підрозділів, що відобразило шлях Бібліотеки від реакції на законодавчий процес до її підключення до нього.

У стратегічному плані Бібліотеки на 2011-2016 рр. місія Бібліотеки визначається як підтримка Конгресу у частині виконання покладених на нього Конституцією обов'язків та у сприянні подальшому прогресу знань і творчості для процвітання Американського народу.

Головний принцип комплектування Бібліотеки – універсальність – був сформульований президентом США Томасом Джефферсоном: передаючи в 1814 р. Бібліотеці свою особисту колекцію книг, він відзначив, що «немає такого предмету, до якого членам Конгресу не довелося б звернутися».

Як підкреслив директор Бібліотеки Джеймс Біллінгтон (James Hadley Billington), значення збору, зберігання і використання універсальної колекції людських знань сьогодні ще більше зростає, оскільки розширюється масив публікацій в різних формах, ускладнюються інформаційні потреби Конгресу і уряду, які потребують інформаційної підтримки в умовах конкурентного міжнародного середовища. В цих умовах органи державної влади і американський народ не можуть залежати від політики комплектування і пріоритетів інших інститутів, які не несуть національної відповідальності за збереження і надання доступу до своїх фондів.

Утім, дотримуючись принципу універсальності, Бібліотека по-різному вирішує питання комплектування американськими та зарубіжними матеріалами: стосовно американських публікацій вона прагне якомога більшої повноти (хоча і тут існує певний відбір), в комплектуванні зарубіжними матеріалами – до поповнення найважливішими публікаціями з метою створення «всесвітньої універсальної колекції людських знань».

Принципи відбору сформульовані в спеціальному документі – «Критеріях відбору» (Canons of selection), прийнятому в 1940 р. і надалі регулярно оновлюваному. В ньому передбачено, що Бібліотека Конгресу має володіти такими матеріалами (в будь-якій формі):

Пріоритет 1 – «всі бібліотечні матеріали, необхідні Конгресу і посадовим особам уряду США для виконання їх обов'язків»;

Пріоритет 2 – «всі книги та інші матеріали, що відображують життя і досягнення народу Сполучених Штатів»;

Пріоритет 3 – «документи, що стосуються минулого і сьогодення інших суспільств, і представницькі колекції матеріалів тих держав і народів, досвід яких має безпосереднє значення для народу США».

У сфері інформаційно-аналітичного обслуговування, як і в реалізації інших функцій Бібліотеки, головним пріоритетом є обслуговування Конгресу, на другому місці - органів виконавчої влади, на третьому – публіки. Стосовно «публіки» Бібліотека Конгресу – остання інстанція, якщо необхідні матеріали

відсутні в місцевих бібліотеках. Оскільки в силу самого статусу головним пріоритетом Бібліотеки є науково-інформаційний супровід діяльності Конгресу США, Бібліотека має відповідну структуру. Зокрема, серед її основних підрозділів – **Дослідницька служба Конгресу та Бібліотека Права Конгресу.**

Початок Дослідницької служби Конгресу (Congressional Research Service – CRS) покляло заснування у 1914 р. Конгресом Довідкової служби по законодавству як самостійної організації для обслуговування членів Конгресу та його комітетів, проте з 1946 року ця служба була включена до складу Бібліотеки, а в 1970 році перейменована в Дослідницьку службу Конгресу, що підкреслило новий для того часу аналітичний напрям її діяльності. Цей крок ознаменував включення експертизи до складу процесу розробки і прийняття політичних рішень Конгресом США.

Як підкреслює О. В. Сафронова, посилення інформаційно-аналітичної складової процесу прийняття рішень в Конгресі розглядається як необхідна умова підтримання балансу сил в системі поділу влади і підтримки незалежності Конгресу в контексті реалізації принципу стримувань і противаг. Зокрема, прагнення Конгресу створити власну, незалежну від виконавчої гілки влади інформаційну базу стало одним з важливих аргументів законодавчого закріплення статусу Довідкової служби Конгресу в Законі про реорганізацію легіслатури 1946 р. [4].

Сьогодні Дослідницька служба Конгресу покликана здійснювати всебічні і надійні законодавчі дослідження і аналіз, які мають бути своєчасними, об'єктивними, авторитетними та конфіденційними, з метою інформаційного забезпечення діяльності законодавчого органу.

CRS – один з найбільших підрозділів Бібліотеки Конгресу. В її складі на сьогодні 350 політичних аналітиків, юристів та інформаційних співробітників (при загальному штаті Служби 675 і Бібліотеки 3 597 співробітників). У свою чергу Служба поділяється на міждисциплінарні дослідницькі підрозділи, кожен з яких поділяється на галузеві секції: відділи американського права (American Law) і політики (Domestic Social Policy), закордонних справ, оборони і торгівлі (Foreign Affairs, Defense and Trade), уряду і фінансів (Government and Finance) та ресурсів, науки і промисловості (Resources, Science and Industry). Група знанневого обслуговування (The Knowledge Services Group) надає допомогу у дослідженнях політичним експертам в кожному з п'яти підрозділів.

Служба забезпечує інформаційний супровід всіх етапів законодавчої діяльності Конгресу.

CRS також надає інформацію стосовно американських та міжнародних експертів, з якими члени Конгресу та їх співробітники можуть проконсультуватися з питань, що їх цікавлять, а також – стосовно програм, під час яких конгресмени можуть зустрітися з експертами для обговорення проблемних питань.

Хоча співробітники CRS не пишуть законопроекти, резолюції та поправки особисто, їх, тим не менше, залучають до участі в законотворчому

му процесі, оскільки вони фактично перекладають політичні рішення конгресменів формальною законодавчою мовою.

Експерти CRS працюють виключно і безпосередньо на Конгрес, забезпечуючи інформаційний супровід діяльності комітетів та членів обох палат Сенату, незалежно від їх партійної приналежності. Суттєве місце в обслуговуванні займає надання бібліографічних довідок і документів, доступу до різних масивів інформації. На web-сторінці Служби (<http://www.loc.gov/crsinfo>) з гордістю повідомляється про здатність забезпечувати конгресменам доступ до найкращих думок нації (the nation's best thinking) протягом 24 годин 7 днів на тиждень.

Найбільш затребуваним на сьогодні напрямом діяльності CRS є інформаційна підтримка законодавчого процесу, яка здійснюється у формі підготовки аналітичних матеріалів (звітів по дослідженнях, довідок), рефератів, перекладів, брифінгів, відео презентацій, індивідуальних консультацій конгресменам та їх співробітникам.

Інформаційно-аналітичні звіти CRS містять визначення проблеми, її фон та стратегічні дослідження, огляд минулого і очікуваного законодавства, бібліографію слухань, звіти Конгресу, хронологію подій та довідкові джерела. Це можуть бути короткі огляди близько 7 сторінок, або ґрунтовні дослідження. Метою підготовки таких матеріалів є чітке визначення місця проблеми в законодавчому контексті. Щорічно готується більше 700 таких звітів, причому кожен з них містить точну, об'єктивну та оперативну інформацію по проблемі. Показово, що у переліку «10 найбільш затребуваних урядових документів», складених Центром розвитку демократії та технологій (Center for Democracy and Technology), звіти CRS посіли перше місце.

Широта і глибина експертизи, що проводиться експертами CRS – від законів, економіки і закордонних справ до оборони та національної безпеки, громадського врядування, освіти, охорони здоров'я, імміграції, енергії, захисту навколишнього середовища, науки і техніки – дають змогу Службі, швидко мобілізуючи у гнучких групах співробітників, забезпечувати комплексні дослідження складних питань, що стоять перед Конгресом.

CRS надає законодавчому органу США компетентну допомогу не лише в дослідженні природи і характеру проблем, що постають перед Конгресом, а й в оцінці та визначенні стратегічних варіантів та пропозицій.

Зокрема, відповідно до звіту CRS за 2009 рік [5], в умовах світової фінансової кризи Служба здійснювала аналіз ефективності методів економічного стимулювання і надавала допомогу конгресменам та їх співробітникам у процесі формулювання, обговорення та виконання Акту Американського Відновлення та Реінвестування 2009 року (American Recovery and Reinvestment Act of 2009). Оскільки Конгрес обговорював заходи щодо зміцнення фінансової системи, CRS у допомозі реформуванню фінансового сектору проводила аналіз основних елементів споживчого кредитування та пов'язаних з цим юридичних питань.

Визнанням ефективності діяльності Служби стало нагородження 264 її співробітників 363 спеціальними преміями.

Звіти Служби формально не засекречені, однак їх не належить вільно поширювати. Вони призначені лише для конгресменів та зацікавлених державних структур, тобто для службового користування. Крім цього, на ці матеріали не поширюється дія закону про свободу доступу до інформації, який дозволяє громадянам запитувати у держструктур інформацію з питання, що цікавить. Лише незначна частина звітів стає доступною громадськості через спеціалізоване видання за відповідної позиції замовників.

Понад інформаційну підтримку законодавчого процесу Служба проводить програми і семінари для членів Конгресу та їх співробітників. Найуспішнішим з них у 2009 р. став семінар «Законодавчі Проблеми і Процедури: CRS Семінар для нових учасників (Legislative Issues and Procedures: The CRS Seminar for New Members) (січень 2009 р.).

Члени Конгресу та їх співробітники мають можливість звертатись до web-сторінок CRS (www.crs.gov) і Законодавчої Інформаційної Служби CRS (Legislative Information Service – LIS) (www.congress.gov). Зазначені сайти є найбільш універсальними та інтегрованими джерелами інформації стосовно законодавчого процесу США. Вони надають всю необхідну інформацію стосовно різних аспектів урядування, інформацію законодавчого характеру, включно з поточним законодавством, попередніми законами, біографічними даними конгресменів тощо.

Web-вузол CRS забезпечує 24-годинний доступ до матеріалів CRS по поточних законодавчих проблемах, електронних збірок звітів Служби, інформації відносно законодавчого і бюджетного процесів, довідника процедур та діяльності Конгресу, аудіо і відео записів та DVD програм, надає можливість онлайн реєстрації на семінари CRS та надає інформацію про інші послуги. Web-сайт також містить посилання на корисні для діячів Конгресу інформаційні ресурси.

Web-сайт LIS дає змогу відслідковувати законодавчий процес і зміни законодавства, він містить короткий звіт по законопроекту, повний текст законодавства і публічних прав, повний текст повідомлень комітету, слухань та ін.

Жоден з цих web-вузлів не доступний для громадськості. Для того, щоб запобігти громадському доступу до сайтів, CRS було створено детально розроблений мережевий пристрій захисту. Платники податків мають відкритий доступ лише до ТОМАСА (на честь Томаса Джефферсона) (THOMAS) (thomas.loc.gov) – web-вузла Бібліотеки Конгресу, який містить інформацію законодавчого характеру (тексти законів, резолюцій, інформацію стосовно діяльності Конгресу, записи слухань тощо). Фактично, коли пересічні користувачі намагаються потрапити на web-сторінку LIS, вони автоматично пересилаються до ТОМАСА без жодного попередження.

Для забезпечення необхідного інформаційного супроводу діяльності Конгресу **Служба використовує також і продукцію мультимедіа – відеозаписи**

на DVD-дисках та аудіо записи на CD-дисках. Семінари, що проводяться CRS, у запису конгресмени можуть переглянути також з web-сторінки служби. Крім того, CRS забезпечує кожного дня, крім вихідних, дві години **телевізійного віщання** закритої системи Конгресу.

Аналіз напрямів діяльності CRS дає підстави для висновку про її **універсальний характер**. Це стосується збалансованого суміщення здійснення реферативної та аналітичної функцій, широкого тематичного кола проблем, з яких готуються інформаційно-аналітичні матеріали, різноманітних форм інформаційно-аналітичних послуг (стислі огляди, розгорнуті звіти, консультування, проведення семінарів тощо).

Значення Служби у процесі інформаційного супроводу діяльності Конгресу складно переоцінити. Адже члени Конгресу та їх співробітники потребують перевіреної та представленої у зручній для опрацювання формі різноманітної інформації з різних джерел. В таких умовах CRS відіграє роль інформаційного навігатора і диспетчера та дослідницького брокера. Перебуваючи на перехресті різних інформаційних потоків, Служба оперує величезними масивами даних, обробляючи їх та надаючи конгресменам у вигляді порівняно невеликих інформаційно-аналітичних матеріалів, в яких окреслюються суть проблеми, її фон, шляхи і перспективи вирішення, що забезпечує необхідне інформаційне підґрунтя для прийняття рішень.

При цьому CRS не претендує на монополію на експертному ринку Вашингтону, але мобілізуючи науковий та інтелектуальний потенціал своїх співробітників, забезпечує собі провідну ролі інформаційному супроводі діяльності Конгресу. **Опрацьовуючи матеріали інших аналітичних центрів, надаючи інформації, що міститься в цих матеріалах, законодавчого сенсу, Служба наближує її до законодавчого процесу, займаючи, таким чином, власну унікальну нішу в інформаційно-комунікативній взаємодії.**

Така функція CRS відповідає природі самого Конгресу, законодавча діяльність якого покликає гнучко реагувати на тенденції суспільного розвитку.

Інші підрозділи Бібліотеки, незважаючи на пріоритетність обслуговування Конгресу, надають інформаційно-аналітичні послуги також і громадськості.

Досвід функціонування Бібліотеки Конгресу був врахований під час заснування у 1948 р. на базі Імперської бібліотеки Японії в Уено **Національної парламентської бібліотеки Японії (National Diet Library – NDL)** (<http://www.ndl.go.jp>).

Після поразки Японії у Другій світовій війні до окупованої Японії прибула комісія від Бібліотеки Конгресу США та Асоціації бібліотек США, які зайнялися створенням парламентської бібліотеки за американським зразком. Передбачалося, що нова Національна парламентська бібліотека Японії стане бібліотекою для не лише японських депутатів, а й простих громадян. Вона мусила збирати, опрацьовувати й зберігати усі наявні в Японії книги і періодичні видання, а її директор прирівнювався за статусом до державного міністра.

На базі положень, напрацьованих американською комісією, 9 лютого 1948 року був прийнятий закон про Національну парламентську бібліотеку Японії. Вона відкрилася 5 червня того ж року. Першим директором бібліотеки став юрист Канаморі Токудзіро, а віце-директором — філософ Накаї Масакадзу. 1961 року, після смерті Канаморі, на посаду директорів стали призначатися генеральні секретарі Палат представників і радників Парламенту Японії [2].

Наслідуючи приклад Бібліотеки Конгресу, Національна парламентська бібліотека Японії з початку свого заснування розпочала довідкову та інформаційну діяльність, дотримуючись принципу пріоритетності: члени парламенту, урядові установи і організації, інші організації, бібліотеки, наукові співробітники. З 1948 р. бібліотека – центр національної бібліографії. В 1950 р. виходить нове видання японської десяткової класифікації, починається підготовка карткової бази для національного зведеного каталогу.

Основні функції NDL:

1. Розвиток інформаційних ресурсів.
2. Надання допомоги парламенту у здійсненні законодавчої діяльності.
3. Забезпечення повного доступу до власних інформаційних ресурсів.

Функції Бібліотеки визначаються її завданнями, серед яких одним з основних є збирання книг та інших бібліотечних матеріалів для надання допомоги членам парламенту у виконанні їх обов'язків. З цією метою структурі Бібліотеки було створено **Бюро дослідницької та правової інформації (Research and Legislative Reference Bureau – RLRB)**, в якому працюють спеціалісти в галузях юриспруденції, політики й економіки.

Послуги для Національного парламенту, які надаються NDL, складаються із законодавчих досліджень та інформаційних послуг (дослідження та надання інформації стосовно національних політичних проблем) та бібліотечного обслуговування (надання доступу до бібліотечних матеріалів та послуги з їх копіювання). RLRB в основному відповідає за перші, останні здійснюються Бібліотекою в цілому, включаючи Кансай-кан і Міжнародну бібліотеку дитячої літератури.

Бюро виконує широкий спектр функцій, в тому числі:

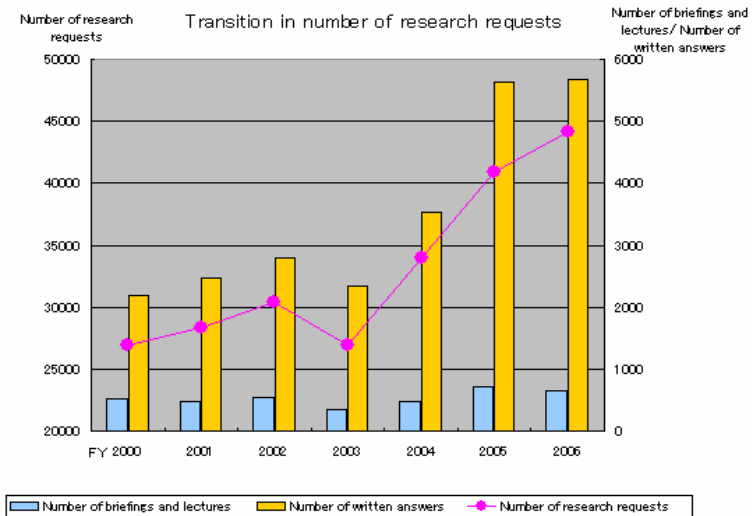
- аналіз та оцінку законопроектів та пропозицій;
- збирання, аналіз і огляди інформації законодавчого характеру та надання до неї доступу;
- послуги з оформлення текстів законів, що допомагає парламентарям у підготовці законодавства;
- забезпечення інформаційними матеріалами органи виконавчої та судової гілок влади і широкої громадськості [6].

RLRB відповідальна за допомогу парламенту і підтримується рештою відділів Бібліотеки. Цей підрозділ здійснює дослідження і опрацьовує близько 30 тис. запитів членів парламенту. Відділ також займається прогнозуван-

ням питань і проблем, які можуть стати предметом обговорення парламентарів у майбутньому. Звіти з актуальних питань публікуються у вигляді різноманітних брошур.

RLRB реагує на запити членів парламенту та їх співробітників, використовуючи величезну кількість матеріалів та інформації як внутрішнього походження, так і зарубіжних, в основному через систему юридичного депозиту і міжнародного обміну виданнями. В останні роки кількість дослідницьких запитів має чітку тенденцію до збільшення, що пов'язано з активізацією парламентських дебатів та розширенням сфери інтересів парламентарів. Кількість відповідей на запити членів парламенту, яка наближалась до 20.000 у 1995 р., досягла близько 45.000 за 2006 фінансовий рік. Це означає, що ефективність діяльності Бюро підвищилась більше ніж вдвічі за останні десять років.

Такий результат став можливим внаслідок прискорення підготовки матеріалів. Утім, в цьому випадку постає питання їх якості. Для забезпечення відповідного наукового рівня матеріалам, які готуються співробітниками Бюро, останні мають постійно працювати над зміцненням і розширенням своїх знань.

RLRB також здійснює прогностичні дослідження національних політичних питань в короткостроковій або середньо- і довгостроковій перспективі. Результати дослідження представляються парламенту, головним чином, через публікації та на web-сайті Бібліотеки. Співробітники Бюро систематично вивчають проблемні питання, по яких в майбутньому імовірно запити користувачів.

Згідно з останніми статистичними даними, у виданнях, що випускаються RLRB, публікується в середньому 332 статті на рік загальною кількістю 3331 сторінок.

В тому, що стосується законодавчих досліджень та надання інформаційних послуг, у діяльності RLRB можна виокремити кілька основних тенденцій.

Перше - це інтенсифікація міждисциплінарних досліджень.

Міждисциплінарні дослідження, розпочаті у 2001 році, являють собою дослідження з основних національних політичних проблем, які вимагають тривалого міжпредметного вивчення. Проектна група складається зі співробітників різних наукових підрозділів, пов'язаних з конкретною темою.

Міждисциплінарні дослідження включають обмін думками з експертами і польові дослідження як всередині, так і за її межами Японії, а також аналіз інформації з друкованих джерел і електронних ресурсів, зокрема Інтернет-інформації. Протягом останніх років практикується також проведення «Міжнародного політичного Семінару», для участі в якому для обміну думками та обговорення питань запрошуються іноземні фахівці. Крім того, деякі дослідження також проводяться за участю зовнішніх експертів, яких запрошують до співпраці у проектних командах.

Результати таких міждисциплінарних досліджень публікуються у вигляді «Міждисциплінарного дослідницького звіту» (Interdisciplinary Research Report). Починаючи з 2001 року, кожного року обирається певна тема, за якою і проводяться міждисциплінарні дослідження.

Друге – початок систематичного проведення «Семінару з питань політики» («Policy Seminar»). Результати міждисциплінарних і прогностичних досліджень Бюро передаються у друкованому вигляді в офіси кожного депутата, а також розміщуються на «Чоса-но-Мадо» («Chosa-no-Mado» – вікно до дослідницьких послуг), ексклюзивному web-сайті членів парламенту. Утім, така форма презентації результатів досліджень не дає змоги їх безпосереднього пояснення. Окремі парламентарі заявляли, що вони не знають, які результати досліджень доступні. Враховуючи це, було прийнято рішення розпочати проведення «Семінару з питань політики», під час якого відбувається пояснення національних політичних проблем депутатам та їх секретарям.

Відповіді до семінарів включають запити на офіційні заяви семінару і досліджують пов'язано з темою. Семінари передбачають розгляд запитів користувачів, пов'язаних з темою семінару, та презентацію результатів досліджень по темі.

Третє – підготовка і поширення матеріалів в електронній формі.

Суттєві зрушення в роботі RLRB протягом останніх десятиліть пов'язані з опрацюванням матеріалів і презентацією досліджень за допомогою комп'ютерів. У жовтні 1998 р. був заснований ексклюзивний web-сайт парламенту, «Чоса-но-Мадо», триває робота зі створення повнотекстової бази да-

них записів протоколів засідань парламентів, які раніше публікувались виключно в паперовому варіанті, складається база даних «Індексована база даних японського права, постанов та законів» (у тому числі ранні видання епохи Мейдзі) («Index Database to Japanese Laws, Regulations and Bills»). Ці бази даних відкриті для громадськості на веб-сайті NDL.

Web-сайт надає також широкі можливості для ознайомлення з матеріалами досліджень. Користувачі, перебуваючи будь-де в межах Японії, за допомогою ПК мають змогу прочитати та роздрукувати (японською мовою) такі інформаційно-аналітичні продукти RLRB, як «Довідник» («Reference»), «Короткий огляд» («Issue Brief»), «Зарубіжне законодавство» («Foreign Legislation») та ін.

На додаток до цих послуг, досліджень та юридичних довідок Бюро проводить ряд інших заходів. Наприклад, з 2005 фінансового року з метою підвищення якості обслуговування було розпочато безпосереднє вивчення потреб членів парламенту в сфері інформаційно-аналітичного забезпечення.

Визначаючи стратегію подальшого розвитку, NDL виходить з головного пріоритету – «розширення функції юридичної підтримки з метою покращення обслуговування Національного парламенту».

У планах RLRB – посилення прогнозної складової у дослідженнях, підвищення якості обслуговування запитів користувачів, функціонування як «інформаційного центру для членів парламенту» у співробітництві з іншими підрозділами Бібліотеки.

Загалом, функціонування Бібліотеки Конгресу та Національної парламентської бібліотеки Японії відображає основні прогресивні сучасні тенденції у розвитку комунікативної взаємодії бібліотечних установ із урядовими структурами. Окреслені напрями діяльності в різних масштабах та з різним ступенем якості здійснюються також Бібліотекою Палати лордів та Бібліотекою Палати обшин Великобританії, Парламентською бібліотекою Канади, Парламентською бібліотекою Австралії, Парламентською бібліотекою Російської Федерації та ін.

З іншого боку, поряд з парламентськими бібліотеками у ряді країн допомогу у ефективному здійсненні владою управлінських функцій надають **президентські бібліотеки та інші бібліотеки структур виконавчої гілки влади.**

Типовий приклад – функціонування **Президентської бібліотеки Республіки Білорусь** (<http://www.preslib.org.by>).

Привертає позитивну увагу розміщення на головній сторінці web-сайту Бібліотеки оголошення про проведення Бібліотекою дослідження потреб користувачів у відкритих джерелах інформації в Інтернет, результати якого мають сприяти оптимізації як фондів бібліотеки, так і її послуг.

Серед пріоритетів Бібліотеки – бібліотечно-бібліографічне та інформаційне забезпечення діяльності Президента Республіки Білорусь, його Адміністрації, Національних Зборів, Ради Міністрів, Конституційного та Верховного судів

республіки та інших республіканських органів державного управління, місцевих виконавчих та розпорядчих органів.

Основними завданнями бібліотеки є:

- створення сучасної інформаційної інфраструктури, що забезпечує максимально швидкий та ефективний доступ до вітчизняних і світових інформаційних ресурсів;
- розуміння і передбачення інформаційних потреб користувачів;
- надання послуг і продуктів на максимально можливому високому рівні;
- інтеграція у світовий інформаційний простір.

Створений у складі Бібліотеки Інформаційно-аналітичний відділ здійснює інформаційне обслуговування Адміністрації Президента Республіки Білорусь, Національних Зборів, Ради Міністрів і органів місцевого управління і самоврядування; веде архів виступів і публікацій Президента Республіки Білорусь, а також матеріалів про його діяльність; складає бібліографічні покажчики: «Держава і право» («Дзяржава і права»), «Література з питань місцевого управління і самоврядування» («Літаратура па пытаннях мясцовага кіравання і самакіравання»), «Парламентська діяльність: теорія і практика» («Парламенцкая дзейнасць: тэорыя і практыка»).

Що стосується системи президентських бібліотек США, то її мережа складається з 13 бібліотек, які не є бібліотеками в сучасному розумінні. Це, скоріше, сховища для збереження паперів, записів, зібрань та інших історичних матеріалів стосовно життя і діяльності кожного президента Сполучених Штатів, починаючи з Г. Гувера, і надання доступу до цих матеріалів.

З огляду на посилення в контексті глобалізації інтеграційних процесів і оформлення інтегрованих міжнародних політичних утворень, зокрема ЄС, виникла потреба у забезпеченні їх управлінським структурам належного інформаційно-аналітичного супроводу. Показово, що для виконання цієї функції було залучено бібліотечний досвід, результатом чого стало заснування **Бібліотеки Європейського парламенту (European Parliament Library - ЄВРОЛІВ)** (<http://www.eurolibnet.eu/3/72/&for=show&tid=7917>).

Місія Бібліотеки – підтримка законодавчої, контрольної та репрезентативної функцій Європейського парламенту шляхом забезпечення високоякісного інформаційного обслуговування, яке має бути оперативним, об'єктивним і неупередженим. З метою задоволення інформаційних потреб Європарламенту Бібліотека функціонує у тісному партнерстві з департаментами політики та проектними командами, з іншими відповідними внутрішніми та зовнішніми службами, що займаються інформаційною діяльністю. Бібліотека прагне до надання послуг за принципом трьох «е» - ефективних, кваліфікованих та економічних (effectively, efficiently and economically).

Співробітники ЄВРОЛІВ надають інформаційні послуги, які допомагають членам Європарламенту MEPs виконувати їх індивідуальні парламентські функції, надають інформаційну допомогу комітетам, доповідачам, проектним

командам і політичним відділам у виконанні їх парламентських функцій. Фактично Бібліотека здійснює управління знаннями, організовуючи повторне використання інформації, яка продукується проектними командами, шляхом надання доступу до неї іншим структурам ЄП з метою підвищення ефективності їх функціонування.

Форми надання інформаційних послуг Бібліотекою можуть бути різні, починаючи із зручної для самостійного користування web-сторінки, до надання структурованої інформації стосовно потрібної літератури і проведення інформаційно-консультативної роботи. Користувачам подобається практика отримання послуг шляхом використання медіа та можливостей читальних залів, інтранету, роздруку та он-лайн-сервісів.

З метою надання користувачам усієї можливої потрібної їм інформації Бібліотека не лише кооперує свою діяльність з іншими структурами Європарламенту та Європейськими інститутами, але також тісно співпрацює з Інформаційними структурами національних парламентів. Вона функціонує як координатор тих інформаційних потоків, які виходять з національних інформаційних відділів, і забезпечує до них доступ іншим уповноваженим особам на стільки, наскільки це узгоджується з основною метою створення цієї інформації, і за умови користі Європарламенту і помірних витрат.

Серед основних напрямів діяльності бібліотеки – надання довідкових послуг з основних європейських проблем усіма мовами ЄС, доступу до документів Європейського парламенту та тих, що стосуються його діяльності, до документів, що відображають і стосуються діяльності і політики інститутів Європейського союзу, права ЄС, міжнародного права, діяльності міжнародних організацій, а також національних інститутів, національного права, загальних статистичних даних тощо.

Ще одна мета ЄВРОЛІВ – формування нового іміджу бібліотек та популяризація діяльності міжбібліотечної асоціації в інститутів, що ними обслуговуються. Бібліотека сприяє розвитку специфічного бібліотечного інструментарія, шляхом посилення міжбібліотечної кооперації Бібліотека забезпечує високий рівень надання послуг, досягає високої якості інформаційно-аналітичних матеріалів, що готуються її співробітниками. Це дає змогу говорити про внесок бібліотечних установ у загальноєвропейський розвиток економіки та технологій, продуктів та послуг.

Отже, у процесі забезпечення інформаційно-аналітичного супроводу процесів політичної комунікації діяльність бібліотек спрямовується на збереження, вивчення та популяризацію політико-правової спадщини та традицій суспільства; вивчення, систематизацію, адаптацію до вітчизняних реалій та впровадження у вітчизняний інформаційний простір інформації стосовно суспільно-політичних здобутків зарубіжних країн; забезпечення інформаційного супроводу процесу прийняття управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення політичної системи, проведення суспільно необхідних ре-

форм; підвищення загальної політико-правової культури (в тому числі й управлінської еліти); забезпечення інформаційного суверенітету.

Функціонування бібліотек у системі політичної комунікації забезпечує інформаційну підтримку процесу розробки, прийняття і реалізації політичних рішень, представлення політичних інтересів груп і громадян інститутам, які приймають ці рішення. Бібліотеки надають підтримку владним структурам у виконанні їх основних функцій, таких як: формулювання програм і визначення політики, адміністративна діяльність, консультативні функції і дослідницькі програми.

Основною функцією бібліотек у процесі комунікативної взаємодії з владними структурами є обслуговування вищих органів державної влади на різних рівнях шляхом надання доступу до усіх видів інформації, що продукується урядовими і неурядовими органами.

Незалежно від того, функціонуванню якого саме державного інституту бібліотека забезпечує інформаційно-аналітичний супровід, послуги, що надаються нею, дуже важливі для ефективного виконання завдань даного державного інституту.

Для того, щоб створити такий союз з максимально якісним обслуговуванням, бібліотеки повинні розуміти і вивчати потреби своїх користувачів. Без оцінки потреб замовників бібліотека просто виявиться не в змозі зібрати необхідні інформаційні ресурси для користувачів і, відповідно, не задовольнить їх запити. Це, у свою чергу, може позначитись на обсягах фінансової та інших форм державної підтримки бібліотек.

Для бібліотеки дуже важливо визначити всі групи користувачів і пріоритети для цих груп. Ця інформація може бути використана не лише для розвитку колекції та обслуговування, але також і для підтримки бібліотеки та її популяризації серед користувачів.

Послуги бібліотеки, безумовно, не стануть єдиним джерелом інформації для користувача, але вона має всі підстави для позиціонування себе як найбільш авторитетного і надійного джерела. Великого значення в цьому контексті набуває підготовка і залучення до роботи компетентних високопрофесійних співробітників, які повинні не лише розуміти, чи є надана інформація точною і сучасною, але також зуміти пояснити, якщо знадобиться, чи надійшла ця інформація з джерела певної політичної спрямованості, чи має неупереджений характер. Наприклад, користувач має знати, надійшла певна інформація від групи, що здійснює тиск на політику, від політичних аналітиків, урядової організації чи академічного інституту. Оптимальним варіантом є надання і порівняння інформації з різних джерел з одночасною розробкою альтернативних поглядів стосовно питання, яке цікавить.

Сьогодні, в умовах прискорення суспільно-політичних процесів усіх рівнів, перед владою і політиками гостро постають вимоги стосовно оперативності прийняття необхідних для вирішення нагальних проблем рішень. Ре-

акція на події має бути миттєва, але водночас зважена і обміркована, що висуває додаткові вимоги для політичних консультантів та аналітиків. Це, у свою чергу, актуалізує питання розвитку комунікативної взаємодії між владою та бібліотечними установами, потенціал яких у забезпеченні інформаційно-аналітичного супроводу політичних процесів далеко не вичерпаний. В нових умовах поглиблення інформатизації та поширення електронних технологій **бібліотечні інформаційні співробітники мають підстави позиціонувати себе як експертів, які усвідомлюють і розуміють потенціал нового інформаційного середовища, володіють досвідом і науково-методичним інструментарієм для того щоб зробити висновки з інформації, що надходить, і готувати своїх замовників до змін політико-інформаційного контексту.**

Список використаних джерел

1. *Бихани, С. К.* Виды правительственных библиотек / С. К. Бихани // Рекомендации для библиотек правительственных департаментов [Под редакцией Нэнси Болт и Сюзанн Бёрдж]. – Гаага, штаб-квартира ИФЛА, 2008. – 65 с. – Режим доступа : <http://archive.ifla.org/VII/s4/pubs/Profrep114.pdf>. – Загл. с экрана.

2. Національна парламентська бібліотека Японії // Вікіпедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Національна_парламентська_бібліотека_Японії. – Назва. з екрана.

3. *Сафронова, О. В.* Опыт информационно-аналитической работы Исследовательской службы конгресса США: пределы и возможности адаптации / О. В. Сафронова // Аналитический вестник. – Москва, 2005. – Выпуск 3. Проблемы совершенствования аналитического обеспечения законодательного процесса. – Режим доступа : <http://iam.duma.gov.ru/node/2/4625/16345>. – Загл. с экрана.

4. *Chung, Fay.* Strategies for Developing Distance Education // Marian Croft, Ian Mugridge, John S. Daniel, and Allan Hershfield, eds., Distance Education: Development and Access / Papers in English prepared for the Fifteenth World Conference of the International Council for Distance Education, Caracas, Venezuela, 1990, November 4–10, pp. 61–66. – Mode of access: <http://www.gdenet.ru/policy/national/strategic/2>. – Title from the screen.

5. Services for the National Diet – providing legislative support. Research Planning Division, Research and Legislative Reference Bureau №. 161, June 2008. – Mode of access: http://www.ndl.go.jp/en/publication/ndl_newsletter/161/611.html. – Title from the screen.

Підп. до друку 10.11.2011.

Формат 60x84/16. Друк офс. Папір офс. Обл.-вид. арк. 5,18.

Видається в друкованому та електронному вигляді

Адреса видавництва: 03039, м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3